

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	428
Land:	Irak
Kilde:	Rådgivningsbyrå for asylsökande och flyktingar og Svenska Röda Korset
Titel:	Utredningsresa. Hedersrelateret våld. Libanon, Syrien och norra Irak
Udgivet:	24. juli 2009
Optaget på baggrundsmaterialet:	20. august 2009

Utredningsresa Hedersrelaterat våld Libanon, Syrien och norra Irak

2009-07-24

Innehållsförteckning

Förord.....	4
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Mål.....	5
1.3 Utgångspunkt.....	5
1.4 Urval av källor.....	5
2. Hedersrelaterat våld och mord i Libanon.....	6
2.1 Bakgrund	6
2.2 Avgränsningar och begränsningar	6
2.3 Orsaker bakom förekomsten av hedersrelaterat våld och mord	7
2.4 Förekomsten av hedersrelaterat våld och mord.....	9
2.4.1. Statistik.....	9
2.5 Offer och förövare	10
2.6 Lagstiftning.....	11
2.6.1 Lagstiftning som reglerar hedersrelaterat våld och mord	12
2.7 Tillämpning av lagstiftning	13
2.8 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd	16
2.8.1 Polismyndigheten.....	16
2.8.2 Kvinnohärbarägen och kvinnojourer	17
2.9 Medling.....	18
2.10 Sammanfattning.....	19
3. Hedersrelaterat våld och mord i Syrien	22
3.1. Bakgrund	22
3.2. Avgränsningar och begränsningar	22
3.3. Orsaker bakom förekomsten av hedersrelaterat våld och mord	22
3.4. Förekomsten av hedersrelaterat våld och mord.....	24
3.4.1. Statistik.....	24
3.5. Offer och förövare	25
3.6. Lagstiftning.....	26
3.7. Tillämpning av lagstiftning	28
3.7.1. Arbete kring en lagändring	28
3.8. Tillgång till skydd.....	29
3.8.1. Polismyndigheten.....	29
3.8.2. Kvinnohärbarägen och kvinnojourer	30
3.8.3. Medling	32
3.9. Sammanfattning.....	33
4. Hedersrelaterat våld och mord i norra Irak	35
4.1. Bakgrund	35
4.2. Avgränsning och begränsningar	35
4.3. Orsaker bakom förekomsten av hedersrelaterat våld och mord	36
4.4. Förekomsten av hedersrelaterat våld och mord.....	37
4.4.1. Statistik.....	38
4.5. Offer och förövare	39
4.6. Lagstiftning.....	41

4.7. Tillämpning av lagstiftning	42
4.8. Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd.....	44
4.8.1. Polismyndigheten.....	45
4.8.2. Kvinnohärbärgen och kvinnojourer	46
4.8.3 Social utsatthet och risk för prostitution	49
4.8.4. Medling	49
4.9. Sammanfattning.....	51
5. Källor	53
Bilaga I.....	55

Förord

Denna rapport är framtagen av Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar och Svenska Röda Korset. Rapporten gör inga anspråk på att vara uttömmande och bör inte tillmätas exklusivt bevisvärde i samband med bedömning av ett enskilt ärende.

I rapporten kan finnas uppgifter av känslig karaktär och av denna anledning används namn på organisationer eller myndigheter samt yrke och inte individuella namn. De källor som används är redovisade i slutet av rapporten. Informationen i rapporten återspeglar inte nödvändigtvis Svenska Röda Korsets officiella ståndpunkt i frågan.

Röda Korset och Rådgivningsbyrån vill tacka alla uppgiftslämnare som tog sig tid att samtala med delegationen. Dessutom vill organisationerna tacka berörda myndigheter i de olika länderna samt svenska ambassaden i Damaskus för all hjälp vad gäller möten och logistik. Sist men inte minst vill organisationerna tacka Migrationsverket för initiativet att göra en gemensam utredningsresa till de berörda länderna.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar samt Svenska Röda Korset blev i juni 2008 tillfrågade av Migrationsverket att företa en gemensam utredningsresa i syfte att få en fördjupad kunskap om förekomsten av hedersrelaterat våld i ett antal länder. Avsikten var även att undersöka myndigheternas rättstillämpning inom området och myndigheternas och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd för de som utsatts för hedersrelaterat våld i de utvalda länderna.

En delegation med fem deltagare från ovannämnda organisationer och Migrationsverket genomförde en utredningsresa till Libanon, Syrien och norra Irak mellan den 19 april och den 6 maj 2009. Föreliggande rapport är framtagen av Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar och Svenska Röda Korset.

1.2 Mål

Målet med utredningsresan var att kartlägga, beskriva, analysera och bedöma omfattningen och karaktären i det hedersrelaterade våld som förekommer i Libanon, Syrien och norra Irak. Vidare var avsikten även att kartlägga, beskriva, analysera och bedöma såväl myndigheternas rättstillämpning av de regler som rör straff och skydd gällande hedersrelaterat våld, som myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd för personer som riskerar att utsättas för dylikt våld.

1.3 Utgångspunkt

Det saknas idag en allmänt accepterad definition av hedersrelaterat våld. Inför utredningsresan kom parterna fram till en gemensam utgångspunkt avseende begreppet hedersrelaterat våld: ”Alla former av fysiskt och psykiskt våld riktad mot en person där förövaren anser att det skett en överträdelse av normer. Syftet med bestraffningen/våldet är att värna om familjens eller släktens heder och status”.

Hedersrelaterat våld förekommer i alla tre länder men orsaker, uttryck och omfattning kan skilja sig åt. Det kan dessutom finnas skillnader inom länderna.

1.4 Urval av källor

Valet av länder motiverades utifrån att de flesta asylsökande som åberopar hedersrelaterat våld kommer från Libanon, Syrien och norra Irak. För att undersöka ovan nämnda frågor utarbetade Migrationsverket, tillsammans med Rådgivningsbyrån och Svenska Röda Korset, en gemensam lista med ett urval av personer som delegationen önskade träffa.¹ Dessa aktörer, företrädare för både myndigheter och frivilligorganisationer, valdes utifrån sin relevanta kunskap eller erfarenhet av att jobba med hedersrelaterade frågor. Delegationen hade dock inte möjlighet att träffa företrädare för myndigheter, domstolar eller regering i Libanon och Syrien. Delegationen besökte inga kvinnojourer i något av de tre länderna och träffade endast uppgiftslämnare med praktisk erfarenhet från att arbeta på kvinnohärberge i Syrien.

¹ Se avsnitt 5 för en redovisning av källor.

2. Hedersrelaterat våld och mord i Libanon

2.1 Bakgrund

En delegation med deltagare från Migrationsverket och två frivilligorganisationer, Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar och Röda Korset, har genomfört en utredningsresa till Libanon, Syrien och norra Irak. Syftet med resan var att få fördjupad kunskap om det hedersrelaterade våld som förekommer i de aktuella länderna. Avsikten var även att undersöka myndigheternas rättstillämpning inom området och myndigheternas och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd för de som utsatts för hedersrelaterat våld i dessa områden. Föreliggande rapport är framtagen av Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar och Svenska Röda Korset.

2.2 Avgränsningar och begränsningar

Delegationen besökte Libanon under perioden 20-21 april 2009 och intervjuade representanter från OCHCR, the Committee for the Follow-Up on Women Issues (CFUWI), KAFA (Enough) Violence and Exploitation; (en frivilligorganisation som arbetar med våld mot kvinnor), Human Development Center (en frivilligorganisation som arbetar med mänskliga rättigheter i ett palestinskt flyktingläger), samt en advokat som arbetar med familj rätt. Samtliga organisationer är baserade i Beirut.

Delegationen tillbringade två dagar i Libanon och träffade ett begränsat antal respondenter. Denna rapport gör således inte anspråk på att lämna en fullständig och heltäckande bild av situationen i landet vad gäller förekomsten av hedersrelaterat våld och hedersmord.

Avseende urvalet av de personer som delegationen fick möta kan följande kommenteras. Delegationen träffade ingen företrädare för myndigheter, domstolar eller regering/parlament. Advokaten som delegationen hade möjlighet att intervjua var framförallt behjälplig med en genomgång av libanesisk lagstiftning då denne inte arbetade med straffrätt.

Ingen auktoriserad tolk fanns närvarande under något av samtalen. Intervjuerna genomfördes genomgående på engelska, vilket i åtminstone en av intervjuerna var begränsande.

Rapporten grundas på samtal som delegationen hade med dessa personer och kan därför innehålla motstridiga uppgifter. Utöver den information som erhöles under samtalen har viss information inhämtats från det skriftliga material som publicerats av några av de organisationer vi besökte, och som tilldelades delegationen på plats.²

² Hoyek Danielle, Sidawi Rafif Rida och Abou Mrad Amira, *Crimes of Honour – Between Reality and the Law*, 2005. Sammanställning av en undersökning som har ingått i ett projekt initierat av the Lebanese Council to Resist Violence Against Women. Undersökningen ämnar presentera en historisk, juridisk och social analys av artikel 562 och den juridiska behandlingen av "hedersbrott" genom att man undersökt rättsfall och praxis från libanesiska domstolar, mestadels under perioden 1998-2003. Delegationen mötte en

2.3 Orsaker bakom förekomsten av hedersrelaterat våld och mord

Förekomsten av hedersrelaterat våld och mord i det libanesiska samhället kan inte betraktas isolerat utan en medvetenhet om den syn på kvinnor som genomsyrar såväl lagstiftningen som samhället i stort. En kortfattad bakgrund är därmed påkallad.

Samtliga organisationer som delegationen mötte påtalade att Libanon är ett traditionsbundet och familjeorienterat samhälle som styrs av patriarkala normer och värderingar. Till största delen anges religionen, traditionerna, släkten, familjen och var familjen bor, styra en enskilds liv. Kvinnors underordning i familj- och samhällsliv tar sig en rad uttryck. Till att börja med är flertalet lagar och traditionella synsätt diskriminerande mot kvinnor (för diskriminerande lagstiftning, se vidare nedan). Såväl lagar som traditioner inverkar på kvinnors fri- och rättigheter och traditioner begränsar kvinnors möjligheter att såväl yrkesarbeta som delta i politisk verksamhet.³ Enligt representanten från CFUWI (Committee on the Follow-Up of Women Issues) saknar kvinnor reellt och faktiskt inflytande i det libanesiska samhället.⁴ De fåtal kvinnor som är politiskt engagerade anges i praktiken enbart agera som ersättare för män. Representanten från CFUWI uttryckte det som att en kvinna kan inneha en post genom att hon rent fysiskt ersätter sin döde make eller far till dess att hennes son vuxit upp och kan ta över. Den libanesiska regeringen har kritiserats av Kommittén för avskaffandet av diskriminering av kvinnor för att patriarkala värderingar och djupt rotade stereotypa uppfattningar gällande mäns och kvinnors roller och ansvar i familjen och samhället i Libanon fortlever, vilket reflekteras i kvinnors valmöjligheter både avseende utbildning, deras situation på arbetsmarknaden och den låga nivån av kvinnors deltagande i det offentliga och politiska livet.⁵

Ett annat uttryck för kvinnans underordnade ställning är mäns våld mot kvinnor som anges vara ett utbrett problem. Kommittén för avskaffandet av diskriminering av kvinnor har kritiserat Libanon för det fortsatta våldet mot kvinnor och flickor, inkluderande våld i nära relationer och i hemmet, våldtäkt och hedersrelaterade brott. Även avsaknaden av en heltäckande strategi för att bekämpa våldet mot kvinnor har kritiserats. Framförallt uttrycker kommittén oro över att artikel 562 som tillåter straffflintring vid hedersbrott fortfarande är i kraft, samt över förekomsten av andra diskriminerande regler som exempelvis de artiklar som tillåter våldtäkt inom äktenskapet och som medger att ett åtal läggs ned vid våldtäkter.⁶

av författarna som arbetar med KAFA, och erhöll varsitt exemplar av sammanställningen under utredningsresan.

Third Shadow report on the UN Convention on the *Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, prepared by the Committee for the Follow-Up on Women's Issues, (CFUWI) April 2008. Även KAFA har bidragit till denna rapport.

³ Se exempelvis Freedom House, *Lebanon; Women's Rights in the Middle East and North Africa: Citizenship and Justice*, s. 2-5. Rapporten finns tillgänglig på www.freedomhouse.org, samt U.S. Department of State; Country Report on Human Rights; Lebanon 2008, s.16.

⁴ Se vidare *Third Shadow report on the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, prepared by the Committee for the Follow-Up on Women's Issues, April 2008, s. 52 ff.

⁵ Författarens översättning. För vidare läsning hänvisas till *Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women*; CEDAW /C/LBN/CO/3, 8 april 2008.

⁶ Ibid.

Representanten från CFUWI informerade om att frivilligorganisationer och kvinnorättsaktivister kontinuerligt för kampanjer och lobbyingsarbete för att såväl öka medvetenheten om kvinnors situation som förändra de lagar i Libanon som diskriminerar mot kvinnor. Enligt samma representant har dessa frågor på senare år fått betydligt större utrymme i media, vilket även bekräftades av den advokat delegationen mötte. Den libanesiska regeringen har även som följd av såväl inhemska som internationella påtryckningar år 2005 uttryckt en ambition att föra upp kvinnors rättigheter på agendan. Myndigheterna har dock fortfarande inte ha vidtagit några konkreta åtgärder för att förändra de lagar som diskriminerar mot kvinnor. Representanten från CFUWI uppgav att hon upplevde att frågan är lågprioriterad av ledamöterna i parlamentet. Den kritik som Kommittén för avskaffandet av diskriminering av kvinnor riktade mot den libanesiska regeringen för regeringens fortsatta passivitet i denna fråga publicerades som framgår ovan i april 2008.

Enligt samtliga uppgiftslämnare som delegationen träffade utmynnar våld mot kvinnor generellt, och hedersrelaterat våld mer specifikt, i Libanon från ett patriarkaliskt samhällssystem som strävar efter att upprätthålla mäns överordnade ställning över kvinnorna. Skam och hedersbegreppet som förekommer i vissa starkt patriarkala system och är knutet till kvinnan och kvinnans sexualitet och reproduktion, lever dessutom fortfarande kvar i det libanesiska samhället. Detta innebär enligt uppgiftslämnarna att en kvinna anses bära familjens heder – men att denna heder ägs av de manliga släktingarna. Det finns därmed en acceptans för så kallat hedersrelaterat våld, både i den libanesiska lagstiftningen och i viss utsträckning även i det libanesiska samhället. Handlingar som motiverar eller förorsakar ett sådant strängt straff som hedersrelaterat våld eller i värsta fall mord är att kvinnan haft eller misstänks ha haft en sexuell relation, eller en kärleksrelation med en man som inte är hennes make.⁷ För att tvätta bort skammen och återupprätta hedern måste det som orsakade skammen bort. Flera av uppgiftslämnarna citerade uttrycket ”endast blod kan tvätta bort en familjs skam”. I och med att kvinnan är bärare av hela familjens heder är det hennes familj som är ytterst ansvarig för hennes beteende, och som är den som står med skammen vid hennes oönskade beteende. Om kvinnan exempelvis är otrogen, eller misstänks för detta, är det därför i första hand hennes bror som är ansvarig för att återställa familjens heder och inte maken.⁸

De organisationer delegationen mötte var av uppfattningen att inställningen till kvinnan och behovet av kontroll över kvinnans sexualitet och reproduktion är nedärvd från stamsamhällets gamla traditioner. Representanten från Human Development Center hävdade att denna bild av kvinnan som underordnad mannen sedermera ytterligare har förstärkts av islam.⁹

⁷ Detta förbjudna förhållande kallas zina. Samhällets fördömande innebär att det är en skam för kvinnans familj (år) och att familjens heder (sharaf) har befläckats. Hoyek Danielle, Sidawi Rafif Rida och Abou Mrad Amira, *Crimes of Honour – Between Reality and the Law*, s. 8.

⁸ Uppgiften framfördes av såväl Human Development Center som KAFA.

⁹ Representanten från OCHCR ansåg att hedersrelaterat våld inte var en tradition bland kristna. KAFA uppgav att de hade svårt att uttala sig om förekomsten av hedersrelaterat våld bland kristna grupper i Libanon, då de uppgav att de inte hade någon information om detta.

Samtidigt påpekade dock denne uppgiftslämnare att den tolkning av islam som används för att legitimera våld mot kvinnor är en tolkning som skett utifrån manschauvinism och att detta inte är en korrekt tolkning av islam. Samtliga uppgiftslämnare konstaterade att männen finner förevändningen för våld mot kvinnor, och hedersrelaterat våld, i religionen och/eller de gamla traditionerna. Sedan har enligt representanten från Human Development Centre synen på kvinnan som underordnad mannen ytterligare befästs i det libanesiska samhället genom diskriminerande lagar inom ett flertal områden. (Dessa kommer att redogöras för nedan).

2.4 Förekomsten av hedersrelaterat våld och mord

Enligt vissa av uppgiftslämnarna förekommer hedersrelaterat våld och mord över hela landet, medan andra framhöll att det främst var ett problem på landsbygden eller i norra delen av landet.

Samtliga uppgiftslämnare ansåg att förekomsten främst beror på de traditionella värderingarna i olika områden. Representanten från CFUWI påpekade att människor tar med sig sina värderingar och traditioner vid inflyttningen till städerna, varmed det inte går att utesluta att hedersrelaterat våld och mord sker såväl i städer såsom Beirut, som på landsbygden.

2.4.1. Statistik

Det saknas tillförlitlig statistik över förekomsten av våld mot kvinnor i Libanon. Det saknas även tillförlitlig statistik över antalet hedersrelaterade mord, eller förekomsten av annat hedersrelaterat våld i Libanon.

En av orsakerna till svårigheten att få fram tillförlitlig statistik är enligt uppgiftslämnarna att det rör sig om ett sådant tabubelagt ämne. Brotten anmäls ofta inte. Anledningen till detta är enligt KAFA att förövaren ofta är en familjemedlem, och att det är skamligt att anmäla en medlem av familjen. Brotten döljs därmed inte sällan av familjerna för att undvika offentlig skam och för att skydda förövaren. Hedersrelaterade brott når därmed enligt KAFA inte alltid till domstolarna. Många fall som registreras som försvinnanden, självmord och olyckor kan därför enligt såväl representanten från CFUWI som KAFA antas dölja ett hedersmord. KAFA uppskattade att det sker 12-15 hedersbrott varje år samtidigt som de uppgav att de misstänkte att detta bara var ”toppen av isberget”.¹⁰ Denna siffra beskriver nämligen bara de hedersbrott som anmäls och/eller där dom har avkunnats. Det finns därmed ett stort mörkertal avseende oanmälda brott.

KAFA hänvisade under mötet till en genomförd studie av hedersmord som ägt rum mellan år 1998 till 2003 (se vidare under avsnittet om tillämpning av lagstiftning). Denna studie belyste enbart fall där dom avkunnats. KAFA uppgav som nämnts ovan att många hedersbrott inte anmäls och följaktligen inte heller registreras. KAFA påtalade 7

¹⁰ Se även Home Office, *Operational Guidance Note Lebanon, June 2009*, par. 3.9.8: “Although honour crimes were not widespread in the country, every year a number of women were killed by male relatives under pretext of defending family honour”.

att det inte heller var ovanligt att en anmälan faktiskt lämnades in – men sedan drogs tillbaka. Anledningen till detta kan enligt samma organisation vara att familjen blivit pressade till att ta tillbaka sin anmälan, eller fått ekonomisk ersättning.

Å andra sidan kan det finnas andra anledningar till att en förövare åberopar att han dödat sin fru eller en kvinnlig släkting på grund av heder. Motivet kan exempelvis egentligen vara ekonomiskt. Det kan röra sig om ett arv, eller att mannen inte vill betala underhåll till sin första fru om han har gift sig med en ny. Förövaren använder sig då av den lagstadgade diskrimineringen av kvinnor och åberopar familjens heder som motiv till mordet för att kunna komma i åtnjutande av straffreducering. Detta kan då resultera i att brottet registreras som ett hedersbrott – trots att bevarandet av familjens heder inte var det egentliga motivet.

Hedersrelaterat våld uppgavs av en uppgiftslämnare vara mest förekommande i Mount Lebanon area, sedan i Beqaa. Beirut angavs hamna på tredje plats. Av den undersökning som har hänvisats till ovan framgår att nästan hälften av de fall som ingick i undersökningen var att härröra till North Lebanon (12 mord), med Mount Lebanon på andra plats med 5 mord.¹¹

Som en konsekvens av avsaknaden av tillförlitlig statistik är det svårt att få en överblick av spridningen av förekomsten.

2.5 Offer och förövare

Offren för hedersrelaterat våld och mord är enligt uppgiftslämnarna i stort sett uteslutande kvinnor. Förövarna är i stort sett uteslutande män. Offret är släkt med förövaren i upp till fjärde generationen; det vill säga är förövarens mor, dotter, syster, brorsdotter, kusin – eller maka. Offrets civila status spelar ingen roll, utan offret kan vara ogift, gift, skild eller änka. I undantagsfall skulle några av uppgiftslämnarna kunna tänka sig att kvinnor skulle kunna vara förövare eller medhjälpare.

Det är ett fåtal män som blir offer. Uppgiftslämnarna kände inte till något fall där enbart mannen hade hotats eller dödats. Mannen kan dock bli utsatt för våld eller dödas i samband med att kvinnan blir detta, exempelvis om en man och en kvinna har ett förhållande och de hittas tillsammans.

Organisationerna tillfrågades huruvida de ansåg att homosexuella kunde falla offer för hedersrelaterat våld. Uppgiftslämnarna tillstod att homosexualitet förekom i Libanon men att det är dolt då det inte är socialt accepterat. Homosexualitet är dessutom kriminaliserat, men enligt representanten från OCHCR var det inte vanligt förekommande att någon arresterades.¹² Organisationerna ansåg inte att skam – och hedersproblematiken aktualiserades då det är kvinnan och kvinnas sexualitet som är i fokus i detta avseende.

¹¹ Hoyek Danielle, Sidawi Rafif Rida och Abou Mrad Amira, *Crimes of Honour – Between Reality and the Law*, s. 42.

¹² Homosexualitet är kriminaliserat enligt artikel 534 i den libanesiska strafflagen såsom abnormalt sexuell beteende. Lagen gör ingen åtskillnad mellan kön. Om man åtalas riskerar man fängelse i upp till ett år. Enligt advokaten delegationen mötte riskerar man i praktiken att dömas till sex månaders fängelse.

Homosexualitet är som nämnts förvisso tabu, men det anses handla om ett sexuellt avvikande beteende. Representanten från Human Development Center uttryckte det som att en far kan uppleva sig förpliktigad att döda sin dotter som haft en otillåten sexuell relation (eller misstänks för detta), medan när det gäller sin son så räcker det för fadern att "omutbilda" honom.

2.6 Lagstiftning

Av den libanesiska konstitutionen följer att alla libanesiska medborgare tillerkänns lika rättigheter utan diskriminering, och artikel 7 i grundlagen stadgar att alla libaneser är lika inför lagen. Libanon har dessutom ratificerat ett antal internationella konventioner om mänskliga rättigheter. Libanon har bland annat ratificerat Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) år 1996 (dock med reservationer). Libanon har dessutom ratificerat konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR), konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR) samt konventionen mot tortyr (CAT).

Som följer av redovisningen nedan har dock Libanon inte vidtagit de åtgärder som krävs för att libanesisk lagstiftning ska anses vara förenlig med Libanons åtaganden enligt nämnda konventioner.¹³ På grund av denna rapports fokus kommer samtliga lagar som rör kvinnors fri- och rättigheter inte att behandlas. Men förekomsten av hedersrelaterat våld och mord i det libanesiska samhället kan inte betraktas isolerat utan att åtminstone beröra den syn på kvinnor som genomsyrar även övrig lagstiftning.

Det faktum att den libanesiska staten överlåtitt åt de olika religiösa myndigheterna att döma i familjerättsliga mål anges utgöra ett hinder vad gäller bekämpandet av våld mot kvinnor.¹⁴ Det saknas därmed enhetlig reglering. Utöver de civila domstolarna finns 17 religiösa domstolar för de 19 officiellt registrerade religiösa samfund. Det är de religiösa myndigheterna som dömer i alla mål som rör familjelagstiftning (äktenskap, skilsmässa, vårdnad av barn och arv). Domstolarnas praxis skiljer sig åt beroende på religionstillhörighet, då samtliga samfund således har sina egna lagar. En gemensam nämnare är dock att regleringarna och lagarna i flera fall är utpräglat diskriminerande mot kvinnor.¹⁵ Som exempel har angetts möjligheten till skilsmässa, rätten till arv, värdet av vittnesmål eller möjligheten att överföra medborgarskap till sina barn.¹⁶

¹³ För vidare läsning hänvisas till *Concluding Comments* från FN:s CEDAW-kommitté, CEDAW/C/LBN/CO/3, 8 April 2008, samt *Alternative Report to the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women; 40th session January-February 2008 : Women's Rights in Lebanon: Gender Discrimination in terms of Nationality and Residency*, prepared by Frontiers (with the support of the International Federation for Human Rights), s. 3, samt *Third Shadow report on the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, prepared by the Committee for the Follow-Up on Women's Issues, April 2008, s. 52 ff.

¹⁴ *Third Shadow report on the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, prepared by the Committee for the Follow-Up on Women's Issues, April 2008, s. 59.

¹⁵ Se även Home Office; *Operational Guidance Note Lebanon, June 2009*, par. 3.9.

¹⁶ En libanesisk kvinna som gifter sig med en utländsk man kan inte föra över medborgarskapet vare sig till honom, eller deras gemensamma barn, med resultatet att en libanesisk kvinnas make kan utvisas och hennes barn riskera samma öde då de räknas som utländska medborgare, alternativt statslösa; se *Alternative Report to the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women; 40th session January-*

Enligt rapporten författad av CFUWI har en kvinna svårt att erhålla skilsmässa, även om hon har utsatts för våld. Enligt vissa religiösa samfund är det omöjligt, medan andra samfund kräver ett medgivande av mannen.¹⁷

Den libanesiska strafflagen kriminaliserar vare sig våld i nära relationer, eller våldtäkt inom äktenskapet. Enligt redogörelsen ovan kan vissa religiösa domstolar lagligen utdöma att en misshandlad kvinna som söker skilsmässa ska återvända till sin man. Våldtäkt utom äktenskapet är förvisso kriminaliserat. Men om en våldtäktsman erkänner sitt brott och går med på att gifta sig med offret läggs åtalet ned och förövaren slipper straff.¹⁸ Kvinnan däremot tvingas alltså gifta sig med förövaren. Otrohet är kriminaliserat. Det skiljer sig dock åt mellan könen vad gäller såväl rekvisit som beviskrav och påföljd.¹⁹

2.6.1 Lagstiftning som reglerar hedersrelaterat våld och mord

Artikel 562 i den libanesiska strafflagen behandlar vad som benämns såsom hedersbrott. Artikeln ger förövaren möjlighet att använda heder som en förevändning för att undgå det straff som normalt utdöms vid mord. Tidigare undgick förövaren helt straff. Den 10 Februari 1999 ändrades artikeln till sin nuvarande lydelse:

“The person who surprises his spouse or one of his ascendants or descendants or his sister in an observed adultery or in a situation of unlawful intercourse, and kills or injures one of them, without premeditation, benefits from the excuse of mitigation”.

En man som dödar sin fru, sin mor, dotter eller syster kan därmed enligt artikel 562 erhålla ett lindrigare straff om han gör sannolikt att han begick mordet på grund av att kvinnan/offret var otrogen eller hade ett utomäktenskapligt sexuellt förhållande. Alla förutsättningar (övertäckning, ögonvittne, omedelbart dödande eller skadande) måste enligt KAFA vara uppfyllda för tillämpning av artikeln. Det får därmed inte vara ett uppsåtligt brott.

Oaktat förändringen strider artikel 562 mot artikel 549 i den libanesiska strafflagen som föreskriver dödsstraff eller livstids fängelse för mord. Om en man dödar sin fru med

February 2008: *Women's Rights in Lebanon: Gender Discrimination in terms of Nationality and Residency*, prepared by Frontiers (with the support of the International Federation for Human Rights), s. 3.

¹⁷ Third Shadow report on the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, prepared by the Committee for the Follow-Up on Women's Issues, April 2008, s. 59.

¹⁸ Enligt artikel 522 läggs åtalet ned och förövaren slipper straff om han går med på att gifta sig med offret. Se exempelvis Freedom House, *Lebanon: Women's Rights in the Middle East and North Africa: Citizenship and Justice*, s. 5. Rapporten finns tillgänglig på www.freedomhouse.org.

¹⁹ Artiklarna 487 till 489 i den libanesiska strafflagen kriminaliserar otrohet. En kvinna kan befinnas vara skyldig till otrohet var som helst, det vill säga såväl i, som utanför, hemmet. En man däremot kan endast befinnas vara skyldig till otrohet om handlingen ägt rum i hemmet, eller när hans otrohet blivit allmänt känd. Det föreligger dessutom betydande skillnad avseende bevisbördan; kvinnan måste bevisa sin oskuld (genom vittnen), medan mannen enbart befinns vara skyldig om skulden kan bevisas. Kvinnan riskerar slutligen betydligt strängare straff; upp till 2 års fängelse, medan mannen enbart riskerar upp till 1 år i fängelse. Freedom House, *Lebanon: Women's Rights in the Middle East and North Africa: Citizenship and Justice*, s. 2-5. Rapporten finns tillgänglig på www.freedomhouse.org.

uppsåt (planlagt mord) skall mannen dömas för ”vanligt” mord i enlighet med artikel 549. Mannen riskerar därmed att dömas till dödsstraff.

Mannens försvarare åberopar dock inte sällan att orsaken var heder, att mannen hade fog för sina misstankar, och att mordet inte var uppsåtligt. Enligt KAFA är det enkelt för en förövare att klandra offrets beteende i domstolen och dessutom få gehör för sina påståenden. Domarna tillmäter normalt mäns ord stor betydelse, och utgår från att mannen talar sanning – oavsett brottet, och att det är kvinnan som är offret.

Trots förändringen kvarstår andemeningen i artikel 562 då artikeln även i dess nuvarande form rättfärdigar mord på kvinnor. Den nya ordalydelsen bevarar likväl mannens – och inte kvinnans – rätt då en kvinna inte kan använda paragrafen vid mord på en manlig släkting. Att artikeln enbart modifierades och inte helt borttogs har kritiserats starkt av kvinnorättsorganisationer i Libanon.

Ett flertal artiklar i den libanesiska strafflagen medger påföljdsreducering. Om domstolen anser att offret har gjort något felaktigt (och denna handling anses potentiellt farlig), och förövaren begår sitt brott i extremt ursinne som resultat av offrets handling, kan domstolen finna att förmildrande omständigheter föreligger och sänka straffet med stöd av artikel 252. Om motivet till ett brott enligt domstolen kan anses ”ärbart” kan strafflättnad följa enligt artikel 193. Motivet för att ha begått brottet får inte ha berott på personlig eller materiell vinning eller själviskhet. Slutligen finns vad advokaten delegationen mötte kallar för ”den generella ursäktsparagrafen” i artikel 253. Om förmildrande omständigheter anses föreligga döms förövaren till hårt arbete istället för livstids fängelse, och till livstids fängelse istället för dödsstraff.

Som framgår av redogörelsen nedan kan påföljdsreducering enligt ovan nämnda artiklar användas, om rekvisiten enligt artikel 562 inte anses uppfylla.

2.7 Tillämpning av lagstiftning

Representanten från CFUWI påtalade att definitionen av hedersbrott är uppenbart vagt formulerad, vilket ger stort utrymme åt den enskilde domarens skönsrättsliga tolkning. Den advokat delegationen mötte konstaterade att det saknas rättsfall rörande hedersmord i libanesiska rättsfallssamlingar eller i kommentarerna till lagen. Det saknas därmed dokumentation över rättstillämpning och praxis. Genom organisationen KAFA erhölet delegationen dock som nämnts ovan en bok som utgör en sammanställning av en undersökning av 25 rättsfall (sammanlagt 27 offer) avseende mord på kvinnor där förövaren åberopat heder som försvar. Studien refererar till mord som begåtts från och med år 1980, vilket innebär en faktisk spridning av undersökta domar mellan år 1980-2003. Enligt inledningen i boken ligger fokus dock på perioden 1998-2003.²⁰

Domarna som ingått i undersökningen har avkunnats av såväl första instanser, som besvärinstanserna (*Appeal Courts*) samt motsvarande Högsta Domstolen (*the Court of*

²⁰ Se Hoyek Danielle, Rida Sidawi, Rafif och Abou Mrad Amira, *Crimes of Honour – Between Reality and the Law*.

Cassation). Författarna påpekar inledningsvis att dessa 25 rättsfall inte utgör ett fullständigt underlag vad gäller hedersrelaterade brott, då dessa typer av brott inte alltid når domstolarna.

Vissa brott döljs av familjen för att undvika skandal och skydda förövaren, eller så förvrids fakta för att ge sken av att det rörde sig om ett självmord eller olycka. KAFA uppgav som nämnts ovan att det finns betydligt fler fall av hedersbrott än de som kommer till allmänhetens kännedom eller till rättssalarna. Studien har således enbart tagit upp ärenden där det har avkunnats domar. Författarna kommenterar dessutom att urvalet försvårades på grund av att domstolarna registrerat samtliga ärenden under samma kategori som mord.

I vissa fall av undersökningen låg dessutom väsentligt andra motiv än heder bakom mordet. Som exempel kan anges att en make mördade sin hustru då han inte ville betala underhåll, och i ett av fallen mördade en man sin fru och hennes syster för att maken hade berättat för sin familj att han misshandlade henne.²¹ Detta bör hållas i åtanke vid betraktande av de straff som utdömts. KAFA hänvisade till den genomförda studien för att belysa hur lagstiftningen avseende hedersrelaterade brott tillämpats i Libanon. Av undersökningen framgår att femton av förövarna dömdes enligt artikel 549 (uppsåtligt mord under vissa omständigheter såsom mord på anställd eller uppsåtligt mord på föräldrar eller avkomma), sju enligt artikel 547 (uppsåtligt mord), en enligt artikel 553 (medhjälp till självmord) och två enligt artikel 554 (orsakande av lindrigare skada). Domstolarna hade inte tillämpat artikel 562 i något av fallen som ingick i undersökningen, eftersom samtliga kriterier inte ansågs uppfyllda. Dock reducerades straffen av hänsyn till motivet bakom mordet. Exempelvis tillämpades artikel 253 i de flesta fall som ingick i undersökningen. I två fall tillämpades artikel 193, och i ett fall tillämpades artikel 252 till förövarens fördel eftersom förövaren befanns ha varit i ett sådant tillstånd av extremt ursinne på grund av offrets felaktiga och farliga beteende.²²

²¹ "It is important to underline that the twenty-five files that we managed to obtain do not constitute a complete survey of all so called "crimes of honour". This type of crime does not always come before the courts. Some are covered up by the family of the victim to avoid scandal and shame, and to protect the perpetrator from punishment, while in others the facts are distorted to portray a suicide or an accident, a matter of "fate and destiny". It was clear from the files that a number of crimes committed under the title "crimes of honour" or "washing away the shame" were not in fact such, although the perpetrator attempted to benefit from the excuse of mitigation in Article 562 as amended. This included a husband who wanted to get rid of his wife (the mother of his children) when she had gone to court to oblige him to pay maintenance after he had taken a second wife and found himself unable to maintain two separate households. Then there was a husband who used to beat his wife all the time for no reason; when she complained to her family, after putting up with his tyranny for years, he killed her along with her sister. This man acknowledged that his wife had been pure and chaste". Ibid s. 21 f.

²² "The courts did not apply Article 562, considering the act of the perpetrator to constitute the crime of murder as stipulated in Articles 547 and 549. They also generally declined to apply article 193, which allows for sentences to be reduced in the manner set out in the text if the judge finds the motivation for the criminal act was "honourable" (sharif), or Article 252, which provides the "excuse of mitigation" to a perpetrator who committed the crime in an outburst of extreme rage resulting from an "unrightful" and dangerous act on the part of the victim. The accused did however benefit from "mitigating reasons" under the terms of Article 253. Only two of the sentences applied article 193 (with the accused stating that the motivation for the crime was pregnancy from illegitimate sexual relation" and only one Article 252 (where the accused stated that his motivation was marital infidelity). Ibid. s 24 .

Där familjen stod bakom anmälan (hade personliga anspråk på såväl skadestånd som fängelsestraff) varierade de utdömda straffen mellan fyra och ett halvt års fängelse till dödsstraff. I de övriga fallen varierade straffen mellan två till sju års fängelse. I ett fall ändrades domen om dödsstraff till livstids fängelse. I tre fall bedömde domstolen att rekvisiten för uppsåtligt mord inte var uppfyllda. I ett av dessa fall lades åtalet ned då mer än tre år hade gått och familjen inte längre stod bakom anmälan (*"personal claim had been waived"*). Där underåriga dömdes enligt artikel 549 (uppsåtligt mord) varierade de utdömda straffen mellan två till fem år.²³

Följande utgör enligt nämnda undersökning (s.25-33) exempel på fall där artikel 253 tillämpats för att reducera påföljden. En bror har dödat sin syster som blivit gravid innan giftermål. Domstolen tar hänsyn till stamtraditioner som dominerar hans inskränkta samhälle och anser att förmildrande omständigheter får anses föreligga. (Case no. 56/1998 - decision 1469/1998, Court of Crimes of Murder in Lebanon).

En make har dödat sin maka då han misstänkte att hon varit otrogen, hävdade att maken begått självmord. Domstolen beaktade omständigheterna i ärendet genom följande motivering. "Whereas the court holds true to itself and to conscience, and in light of the facts...that at that dark hour of night and in a moment of great despair the accused pushed his wife off the balcony of their home...that the accused was desperately tried by his wife who was recovering from unconsciousness caused by pain and paralysis (she had partial paralysis of the foot) and he was visualising this healthy young man asleep in his bed that morning, or days before, kneeling in the bedroom rubbing his wife's thigh while she lay in bed giving herself up to this massage.... Whereas the court considered not only the poor condition of his health but more particularly the reason that pushed him to commit the crime in the manner set out above in granting him mitigating reasons..."(Case no. 161/2002 – decision no. 630/2002, Criminal Court in Mount Lebanon).

Exempel på fall där artikel 193 tillämpats för att reducera påföljden. En man har dödat sin gravida ogifta dotter. Domstolen tog hänsyn till de seder och traditioner mannen växt upp med, och att motivet till mordet var att mannen hävdade sin ära. (Case no. 284/1995 - decision 11/1995 Criminal Appeals Court of Beqaa). En bror dödade sin syster då hon blivit gravid utanför äktenskapet. Mordet var enligt domstolen påkallat av att förövaren ämnade bevara familjens heder och redbarhet, och även utövat utan självskhet. (Case no. 147/1994 - decision no. 18/1995, Criminal Court of Beirut). (En mor i liknande situation erhöll dock inte strafflindring enligt samma artikel, trots att modern inte varit förövaren utan antogs ha tagit på sig brottet för att skydda sin son som var den förmodade förövaren). (Case no.41/2002 – decision no.268/2002 Court of Cassation)

Rättsfallet där artikel 252 tillämpats för att reducera påföljden. En make dödade sin fru på grund av att hon varit otrogen. Kvinnans handling har ansetts påverkat mannens heder, redbarhet och manlighet. Domstolen beaktar omständigheterna i ärendet genom följande motivering: "And when in applying these legal principles to the facts of the case in hand it transpires that: 1. it is established that the victim committed a wrongful act in leaving her marital home and having an affair.2. the victim undermined the honour, dignity and manliness of her husband in the manner set out in the relation of the facts; the court holds the above-mentioned act by the victim to be wrongful and potentially dangerous in view of the accused mindset and mentality, especially given that he is an oven worker; 3. it is established that the crime was an immediate and spontaneous one committed by the accused in an outburst of extreme rage and that it would not have happened had it not been produced by the action of the victim...Whereas the elements of the excuse of mitigation being present in the case, the accused shall benefit from the terms of articles 252 and 251...(Case no 10/1999 decision 85/1999, Criminal Court of North Lebanon).

²³ "Where there were personal claims, sentences ranged from four-and-a-half years hard labour to the death penalty. In the other files, sentences ranged from two to seven years. One ruling which sentenced the accused to fifteen years hard labour was dropped because the accused died before the conclusion of the trial. In another case, the death penalty was substituted by life imprisonment. In three cases the court ruled that the elements of Article 549 were not established. In the first, the accused was charged under Article 554 (on injury) but the case was dropped because more than three years had passed and the personal claim had been waived. Another found that the offence had not resulted in the death of the victim but injury and

Författarna konstaterade i studien att de libanesiska domstolarnas tillämpning av lagstiftningen är påverkad av uppfattningen att en kvinnas heder är kopplad till hennes kropp och att denna heder är kvinnans makes eller manliga släktingars egendom. Detta framgår av såväl de domslut som de formuleringar och rättsliga resonemang domstolarna använde.²⁴

Ett flertal uppgiftslämnare framförde dessutom att det inte var ovanligt att utgången i målet och följaktligen även påföljden för ett sådant allvarligt brott som mord beror på förövarens personliga kontakter, vilken klass denne tillhör, och huruvida förövarens släkt har en relation med domaren. Detta påstående bekräftas bland annat av UD:s rapport, där det framgår att rättssäkerheten i Libanon brister då politiska och andra påtryckningar på domstolarna förekommer, att den straffrihet som förekommer i allmänhet har gynnat de privilegierade i samhället med goda politiska kontakter, samt att korruption är ett utbrett problem.²⁵

Eftersom det är upp till den enskilde domaren att avgöra påföljden kan straffen för förövare enligt organisationen KAFA variera mellan allt från sex månader till fem år. Enligt representanten från OCHCR kan förövare som döms för hedersrelaterade brott dömas till endast några månader i fängelse.²⁶

2.8 Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd

En kvinna som befinner sig på flykt undan familjen är enligt uppgift lätt att lokalisera på grund av landets storlek. Kvinnan kan försöka att få skydd genom att vända sig till polisen eller få plats på en kvinnojour.

2.8.1 Polismyndigheten

När kvinnor som utsatts för våld eller hot vänder sig till polisen uppges bemötandet bero på de enskilda polismännen/polisstationerna, eller från vilken familj förövaren eller offret kommer från. KAFA uppgav att anmälningar från kvinnor inte sällan ignoreras av polisen, eller åtminstone inte tas på allvar. Detta bekräftas även av andra källor.²⁷ Polisen

passed a sentence of eight months. A third convicted the accused, the sister of the deceased, under Article 553 of having assisted her sister to commit suicide by poisoning, sentencing her to three years in prison. Where juveniles were convicted under Article 549 (intentional murder) mostly involving the brother of the victim, the sentence ranged from two to five years". Ibid s. 33-34.

²⁴ "The expressions used by the Lebanese courts in such rulings show that they are still affected by the dominant discourse which links a woman's honour to her body and assigns ownership of this honour to her family and her husband". Ibid. s. 33.

²⁵ UD:s rapport om mänskliga rättigheter i Libanon 2007, s. 7.

²⁶ Se även Home Office, *Operational Guidance Note Lebanon*, June 2009, par. 3.9.8: "The legal system remained discriminatory in its handling of honour crimes in 2008. According to the Penal Code, a man who kills his wife or other female relative may receive a reduced sentence if he demonstrates that he committed the crime in response to a socially unacceptable sexual relationship conducted by the victim. [...] If a defendant can prove it was an honour crime, the sentence is commuted to seven years imprisonment at most".

²⁷ U.S. Department of State; a.a s.17, samt Home Office, *Operational Guidance Note Lebanon*, June 2009; par. 3.9.10: " [...] in most cases police reportedly ignored complaints submitted by battered or abused women. Protection is, therefore, not given by the authorities in many cases".

uppges vara generellt ovillig att "lägga sig i" en konflikt mellan makar. Enligt representanten från OCHCR kan polisen sätta kvinnor i fängelse för deras beskydd. Samme informant uppgav samtidigt att polisen sällan gör det eftersom polisen oftast inte anser att ett brott begåtts utan att det rör sig om en ren familjeangelägenhet.

Representanten från Human Development Center påtalade palestinska kvinnors dubbla utsatthet vilket medför att palestinska kvinnor som utsatts för våld eller hot under inga omständigheter vågar vända sig till polisen. KAFA uppgav vidare att det endast finns två kvinnliga poliser i Beirut. De har dessutom administrativa tjänster.

Polismännens ovilja att hantera anmälningarna beror enligt representanten från Human Development Center inte nödvändigtvis enbart på polismännens diskriminerande syn på kvinnor. Ytterligare en faktor kan vara polismännens rädsla för att själva råka illa ut, framförallt om kvinnans familj är mäktig.

Enbart det faktum att kvinnan lämnar in en anmälan eller kontaktar polisen kan innebära en ökad risk för henne, då familjen anser att hon svikit dem. Detta kan avskräcka kvinnor från att kontakta polisen. Om en familj har pengar och kontakter uppgav representanten från OCHCR att familjen dessutom kan muta såväl domare som poliser eller fängelsevakter så att kvinnan/flickan utlämnas till dem. Enligt KAFA är det av denna anledning inte alltid som en polisanmälan är det bästa sättet att skydda en kvinna på, då familjen kommer att få reda på att hon varit hos polisen. Enligt KAFA kan den bästa lösningen för en kvinna istället vara att fly.

2.8.2 Kvinnohärbärgen och kvinnojourer

Det saknas enligt samtliga uppgiftslämnare statliga kvinnojourer eller skyddade boenden i Libanon.

Enligt representanten från OCHCR erbjuder myndigheterna inte något skydd överhuvudtaget, även om samme representant uppgav att polisen kan sätta kvinnor i fängelse för deras beskydd. Han betonade dock att detta är en högst temporär lösning. De organisationer som erbjuder stöd och härbärge åt våldsutsatta kvinnor drivs därmed av icke-statliga organisationer. Enligt den information delegationen erhöll finns det endast två härbärgen i Libanon. KAFA poängterade att det inte finns några skyddade boenden i ordets rätta bemärkelse i Libanon.

De två härbärgen som finns drivs av kristna organisationer. En organisation vid namn "The Mary and Martha Society" tar enligt KAFA emot kvinnor som har hamnat i svårigheter av olika slag. Det kan röra sig om allt från hemlösa till ensamstående mödrar med barn, eller våldtäktsoffer. Organisationen arbetar även med rehabilitering av prostituerade.

Organisationen är inte specialiserad på hedersrelaterat våld och kan ta emot maximalt 15-20 kvinnor. De kommer att öppna ett nytt härbärge i juni 2009, med utökat antal platser. Det andra härbärget drivs av "the Sisters of the Good Shepherd", som erbjuder

utbildning, psykologiskt och juridiskt stöd åt flickor som utsatts för våld, och ogifta mödrar med barn. De kan erbjuda boende åt ungefär 15-20 kvinnor.

Organisationerna tar emot kvinnor och flickor oavsett religiös tillhörighet och etnicitet. Ingen av dessa härbärgen eller organisationer är enkom för kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld.

2.9 Medling

Enligt representanten från Human Development Center finns det i princip endast två utvägar för en flicka eller kvinna som har blivit utsatt för, eller riskerar att utsättas för, hedersrelaterat våld. Den ena möjliga utvägen är äktenskap.

Där sexuella relationer innan äktenskap har ägt rum kan den upplevda skam det medför för familjerna enligt denne uppgiftslämnare i relativt stor utsträckning lösas genom äktenskap. Om flickan kan gifta sig döljs problemet, och familjen behöver inte straffa henne. Om flickan har flytt från familjen efter att ha hotats kan frivilligorganisationer försöka hjälpa till att medla mellan familjen och flickan för att flickan ska kunna återvända till den. Även i denna situation förefaller äktenskap kunna vara en lösning för att upprätta familjens heder, vilket på så sätt skulle skydda flickan eller kvinnan från fortsatta hot.

I många fall kan det dock handla om rena tvångsgiftermål där familjen beslutar vem hon ska gifta sig med. Detta innebär även att familjen till en flicka som exempelvis har blivit våldtagen kan vara drivande i att övertala flickan att gifta sig med förövaren, för att dölja skammen. Det saknas i praktiken utrymme för flickan att vägra gifta sig med en våldtäktsman. En vägran skulle under vissa omständigheter innebära att flickan istället riskerade att dödas.

Den information som delegationen erhöll om medlingsinstitutet är dock alltför bristfällig för att vi ska kunna uttala oss om dess omfattning, framgång och efterlevnad. KAFA har tillfrågats om klargörande av denna aspekt. Dessvärre har vi i skrivande stund inte erhållit något svar på dessa förtydligande frågor.

Om medlingen misslyckas, pojken/mannen vägrar att gifta sig och familjen utgör ett hot mot flickan, återstår inget annat än att flickan söker skydd hos ett härbärge. Den återstående utvägen blir därmed att fly. Enligt uppgiftslämnarna kan flickorna eller kvinnorna som riskerar att utsättas för våld stanna maximalt i tre år på något av härbärgena. Representanten från Human Development Center uppgav att för de kvinnor som inte kan gifta sig eller vars make utgör hotet, återstår endast att lämna landet. Medling är enligt samme uppgiftslämnare överhuvudtaget inte en lösning för palestinska kvinnor. De måste fly. Även KAFA framhöll att många kvinnor i första hand väljer att fly utomlands då Libanon är ett litet land, vilket innebär att en kvinna har svårt att gömma sig.

KAFA påtalade vidare svårigheterna för en ensam kvinna i Libanon att börja ett nytt liv i en annan stad med hänsyn till såväl social stigmatisering till följd av kulturella faktorer,

som försörjningsmöjlighet. KAFA poängterade dessutom som nämnts ovan att Libanon är ett litet land, vilket innebär att familjen har lätt att lokalisera en kvinna som befinner sig på flykt.

Med en hotbild från familjen och med avsaknad av socialt nätverk eller möjlighet till egen försörjning upplevs internflykt därmed inte vara ett alternativ. Valet faller därför på att fly utomlands.

Representanten från Human Development Centre belyste som framgår ovan palestinska kvinnors särskilda utsatthet. Samme uppgiftslämnare belyste ytterligare ett problemområde. Kvinnor från Aleppo och Syrien som flyr från hedersrelaterat våld flyr inte sällan till Libanon. Där boende på kvinnohärbärge inte är ett alternativ flyr dessa kvinnor till de områden där familjen minst av allt skulle vara benägna att leta – vilket i praktiken kan innebära områden som är s.k. red light districts som enligt representanten kontrolleras av maffialiknande organisationer. Muslimska kvinnor gömmer sig i kristna områden, och vice versa, vilket medför att kvinnorna befinner sig i en särskilt utsatt situation. Kvinnorna riskerar därmed att tvingas till prostitution, då de saknar möjlighet att försörja sig på annat sätt. Representanten från Human Development Centre föreföll framförallt tala om utländska kvinnors utsatthet för att hamna i prostitution i Libanon.

En rapport från den libanesiska staten uppmärksammar även det faktum att de flesta kvinnor som hamnat i prostitution har en historik av att ha blivit våldtagna, eller att de annars flyr från sociala problem såsom våld eller missbruk.²⁸

2.10 Sammanfattning

Som redogjorts för ovan är flertalet lagar i Libanon utpräglade diskriminerande mot kvinnor. Detta gäller framförallt de lagar som behandlar sexualitet (våldtäkt, otrohet, abort, prostitution och våld mot kvinnor i hederns namn). Det mest oroande exemplet är det faktum att lagen tillåter påföljdsreducering vid mord på kvinnor om orsaken varit kopplad till förövarens uppfattning av att hans och familjens heder blivit kränkt. Det gamla traditionella synsättet som tar hänsyn till hedersmotiv för att rättfärdiga mord på kvinnor förefaller fortfarande finnas kvar i domstolarnas uttolkning och tillämpning av lagen – oavsett om domstolarna finner artikel 562 tillämplig eller inte. Flera uppgiftslämnare påtalade att lagstiftningen ger stort utrymme åt den enskilde domarens skönsmässiga tolkning. Organisationerna framförde dessutom att det inte var ovanligt att utgången i målet och följaktligen även påföljden beror på förövarens personliga kontakter, vilken klass denne tillhör, och huruvida förövarens släkt har en relation med domaren. Diskriminering av kvinnor i Libanon kan därmed anses uppkomma såväl genom uttryckligt könsdiskriminerande lagar som att lagen tillämpas på ett diskriminerande sätt. Samma diskriminerande synsätt förefaller genomsyra de rättsvårdande myndigheterna.

²⁸ Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Considerations of reports submitted by State Parties under article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: Third Periodic report of State Parties: Lebanon, 7 July 2006, article 6, section III, s.46 (CEDAW/C/LBN/3).

KAFA uppskattade att det sker 12-15 "officiella" hedersbrott varje år. Detta antal är de fall som anmäls och kommer till domstolarna. Det antas dock finnas ett stort mörkertal av hedersbrott som inte anmäls, inte registreras och följaktligen inte heller når domstolarna. Vissa hedersmord avskrivs som självmord, eller försvinnanden eller olyckor. När kvinnor som utsatts för våld eller hot vänder sig till polisen uppges bemötandet vara godtyckligt. Ofta uppges polisen anse att inget brott begåtts, utan att det rör sig om en ren familjeangelägenhet. Därmed tas ingen anmälan upp.

Det rapporteras finnas två kvinnohärbärgen i Libanon. Båda drivs av frivilligorganisationer eftersom den libanesiska staten inte erbjuder annat skydd än att polisen under vissa omständigheter kan placera kvinnor i häkte. Som framgår av rapporteringen kan de två härbärgena endast erbjuda ett begränsat antal platser som inte bara ska räcka till kvinnor eller flickor som flyr från hot mot sina liv. Härbärgena kan inte erbjuda kvinnorna skydd för det fall att familjen eller maken söker upp dem. På grund av behovet av att tillgodose andra kvinnors behov är skyddet tidsbegränsat. Boende i härbärge kan därför inte betraktas som en tillräcklig eller acceptabel lösning för kvinnor som hotas av hedersrelaterat våld.

Det uppges vara svårt för en kvinna att etablera sig i ett nytt område med hänsyn till såväl social stigmatisering till följd av kulturella faktorer som försörjningsmöjlighet. En kvinna som befinner sig på flykt undan familjen är enligt uppgift lätt att lokalisera på grund av landets storlek.

Det har därmed anförts att en flicka eller kvinna som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld endast har två utvägar. Antingen genom äktenskap, eller genom flykt utomlands. I FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna finns ett uttryckligt förbud mot äktenskap som ingås utan båda makars fria och fullständiga samtycke. Även FN:s konvention om avskaffandet av all form av diskriminering av kvinnor fördömer tvångsäktenskap. Tvångsgiftermål utgör därmed ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Att en kvinna tvingas att gifta sig - framförallt med en man som har våldtagit henne - för att undgå att bli dödad är därmed inte att betrakta som en acceptabel lösning.

Den libanesiska regeringen har som framförts i avsnittet 2.3 kritiserats av Kommittén för avskaffandet av all form av diskriminering av kvinnor för att man inte har vidtagit några konkreta åtgärder för att förändra den diskriminerande synen på kvinnan som genomsyrar det libanesiska samhället, eller för att förändra de diskriminerande lagarna. I och med detta kan det hävdas att myndigheterna inte påvisar någon verklig vilja att adressera problemet med mäns våld mot kvinnor, eller att bekämpa förekomsten av hedersrelaterat våld. Det förefaller därmed finnas en acceptans av hedersrelaterat våld i det libanesiska samhället som i avsaknad av agerande får sägas sanktioneras av myndigheterna.

Sammanfattningsvis innebär detta att kvinnor som i dagens Libanon riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld saknar tillgång till ett effektivt och varaktigt skydd. I de fall då giftermål inte är frivilligt eller medling misslyckas saknas långsiktiga lösningar.

Internflykt kan med hänvisning till vad som anförts ovan inte anses vara ett rimligt alternativ.

3. Hedersrelaterat våld och mord i Syrien

3.1. Bakgrund

En delegation med deltagare från Migrationsverket och två frivilligorganisationer, Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar och Svenska Röda Korset, har genomfört en utredningsresa till Libanon, Syrien och Norra Irak. Utredningsresan till Syrien pågick från den 22 april till den 26 april. Syftet med resan var att få fördjupad kunskap om det hedersrelaterade våld som förekommer i landet. Avsikten var även att undersöka domstolarnas rättstillämpning inom området samt myndigheternas och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd för dem som utsatts för hedersrelaterat våld i dessa områden. Föreliggande rapport är framtagen av Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar och Svenska Röda Korset.

3.2. Avgränsningar och begränsningar

För att undersöka ovan nämnda frågor träffade delegationen olika aktörer/personer med relevant kunskap eller erfarenhet av att jobba inom detta område. Delegationen träffade frivilligorganisationen Nissa Souriya/Syrian Woman, FN:s flyktingkommissariat UNHCR, företrädare för kurdiska demokratiska partiet i Syrien, en advokat som företräder offer för hedersrelaterat våld, en journalist som gjort dokumentärer på ämnesområdet samt företrädare för två olika kvinnohärbargen. Rapporten grundas på samtal som delegationen hade med dessa personer och kan därför innehålla motstridiga uppgifter.

Delegationen fokuserade på organisationer samt uppgiftslämnare som var baserade i Damaskus samt i Qamishly. Trots att delegationen ställde frågor kring situationen och skyddet som erbjuds i Syrien kan fokus på Damaskus vara problematisk, på grund av benägenheten att generalisera situationen i resten av landet.

Ingen auktoriserad tolk fanns närvarande vid mötena. Tre av åtta möten hölls på engelska utan tolk. Delegationen träffade ingen företrädare för myndigheter, domstolar eller regering/parlament i Syrien.

3.3. Orsaker bakom förekomsten av hedersrelaterat våld och mord

Enligt landets tradition är det kvinnan som bär familjens heder varför det i majoriteten av alla fall är kvinnan som är offer för våldet. Det är kvinnans överträdelse av hedersnormer som kan kränka familjens eller släktens heder.²⁹ En advokat menar att det centrala i hedersproblematiken är kvinnans sexualitet och själva mödomshinnan.³⁰ Män anses inte vara direkta offer för hedersrelaterat våld men kan vara det framför allt i samband med fall där kvinnan blir mördad. Det är traditionen i landet och hos enskilda familjer som är den grundläggande källan till att hedersrelaterat våld och mord förekommer och det är i traditionen som utmaningen att bekämpa problematiken ligger. Traditionen påverkar inställningen till exempelvis utomäktenskapliga relationer som orsak till överträdelsen av hedersnormer. Med utomäktenskapliga relationer menas alla relationer som sker utanför äktenskapet, antingen innan, under eller efter äktenskapet eller när kvinnan bli änka.

²⁹ Se även LIFOS nr. 18844, *Hedersrelaterat våld mot män i Syrien och Libanon*, p. 6.

³⁰ Jämför ibid. p.8.

Majoriteten av uppgiftslämnarna menar att det inte bara är i fall där kvinnan har träffat eller haft otillåtet sexuellt umgänge med en annan man som hon blir utsatt för hedersrelaterat våld eller mord. Hedersproblematiken måste i stället tolkas ur ett brett perspektiv. Enligt några av uppgiftslämnarna är ett centralt begrepp rörande hedersproblematiken i Syrien själva *misstanken* om att en kvinna har begått en så kallat otillåten handling. Det händer inte sällan att flickor och kvinnor blir mördade på grund av att maken eller någon familjemedlem misstänker att hon har haft någon form av samröre med en annan man. Enligt en advokat är alla kvinnor som offentligt träffat en man under misstanke för att dra skam över familjen.³¹ Flera uppgiftslämnare menade att kvinnans uppförande på allmänna platser eller i den offentliga sfären uppmärksammas av människor i samhället. Ett rykte kan räcka för att väcka en misstanke. Exempelvis om en make eller släkting ser en kvinna med en okänd man i en park kan detta resultera i en hederskränkning av kvinnan.

Även andra orsaker kan ligga till grund som ursäkt för att åberopa och använda sig av hedersrelaterat våld. Några uppgiftslämnare menade att det vid arvstvister inte sällan är förekommande att familjen använder heder som en ursäkt för att få tillgång till kvinnans egendom. Det kan vara så att kvinnan dödas för att hon exempelvis har begärt ut en del av ett arv som hon inte har rätt till enligt familjen och som en täckmantel åberopas att kvinnan har dragit skam över familjens heder och på så sätt skadat den, varpå hon dödas.

Äktenskap där makarna har olika religiös bakgrund, s.k. blandäktenskap, är inte accepterat i det syriska samhället. Ett giftermål mellan makar av olika religiös bakgrund innebär en ökad risk för hedersmord.³² Den syriska familjelagen är influerad av islamisk rätt vilken inte tillåter blandäktenskap. En kristen kvinna kan inte behålla sin tro om hon skulle gifta sig med en muslimsk man medan en muslimsk kvinna inte kan gifta sig med en kristen man om han inte konverterar till islam. Det finns inte borgerlig vigsel i Syrien.³³ Generellt sätt menar uppgiftslämnarna att den största orsaken till att hedersrelaterat våld och hedersmord uppkommer har sitt ursprung i religiösa och klanmässiga problem samt att kvinnan inte inväntat sina föräldrars godkännande till giftermålet.

Religiösa män såsom imamer har stor makt när de predikar vid fredagsbönen i moskén. Några av uppgiftslämnarna menar att imamerna uttalar sig precis som de vill och att många religiöst lärda förespråkar att man ska slå sin fru. Stormuftin (högste rättslärde inom islam som ger råd rörande islams praxis, utnämnd av staten) har dock i media fördömt hedersrelaterade brott.³⁴

³¹ Se vidare om misstanken under avsnitt 3.6.

³² Ibid. p. 11 som säger att "Äktenskap mellan personer av olika religionstillhörighet försvåras dels av avsaknaden av civil äktenskapslagstiftning, dels av bristande social acceptans. Kvinnor som inleder förhållanden eller gifter sig med män av annan religionstillhörighet kan i vissa fall riskera att falla offer för hedersrelaterat våld" samt LIFOS nr. 12093, *Risk för hedersmord och möjlighet till flykt inom landet*, p. 2.

³³ För mer information kring problematiken kring sk. "mixed marriages" se *Syria Today* Mars 2009, s. 27 f. (tillhandahållen av Svenska Ambassaden i Damaskus, Syrien).

³⁴ Se även LIFOS nr. 18844, *Hedersrelaterat våld mot män i Syrien och Libanon*, s. 3.

Flera uppgiftslämnare påpekade att själva offentliggörandet, eller risken för att ett förbjudet förhållande blir känt, ökar risken för att kvinnan kommer att dödas. Om omgivningen, exempelvis grannar, vet om att flickan/kvinnan i familjen har gjort något som skulle dra skam över familjen är det troligen så att familjen kommer att döda flickan offentligt för att upprätta sin heder. Är det dock så att ingen utomstående vet om vad hon har gjort kan familjen döda flickan i hemlighet men hon kan också dödas i preventivt syfte, det vill säga innan händelsen skulle bli känd för andra. Vilket val man gör beror även på vilket samhälle man kommer från. Enligt en advokat är det vanligare bland kristna att hålla händelsen hemlig.

Några uppgiftslämnare hävdade att religiöst lärda män har stor makt över hur diskussionerna kring hedersrelaterat våld och hedersmord förs. En del menar att det är islam som ligger bakom det kvinnoförtryck som hedersproblematiken bottnar i medan andra menar att islam inte har något alls att göra med problematiken utan snarare tvärtom fördömer detta.

Uppgiftslämnarna menade dock att det i realiteten även sker mord långt efter det att själva händelsen varit, exempelvis när det visar sig att kvinnan blivit gravid eller när det rent praktiskt är möjligt att genomföra det. En journalist menar att om en kvinna gift sig med en man från en annan klan än den hon själv är från kan familjen efter flera år döda henne ändå, skammen försvinner aldrig.

3.4. Förekomsten av hedersrelaterat våld och mord

Hedersrelaterat våld och mord förekommer över hela landet oberoende av religion, klass, ålder, utbildningsgrad eller etnicitet enligt majoriteten av uppgiftslämnarna. Möjligen kan det förekomma ett mindre antal fall i kustområdena enligt en företrädare för en organisation. I nordöstra delen av landet, i Qamishly-området, förekommer det mer hedersrelaterat våld menar de flesta uppgiftslämnarna. Det beror på att det finns små konservativa samhällen där. Om kvinnan skulle göra något som anses skambelägga familjen skulle det aldrig accepteras i det området menar en advokat.

Några uppgiftslämnare i Qamishly pekar på svårigheten för kurdiska kvinnor som är utsatta i dubbel bemärkelse, både utifrån kön och etnicitet.

3.4.1. Statistik

Enligt samtliga uppgiftslämnare finns det *ingen* tillförlitlig statistik rörande hedersrelaterade brott i Syrien.³⁵ Enligt en advokat är en av anledningarna till detta att brotten inte registreras ordentligt och enligt en journalist blir brotten inte alltid registrerade som hedersrelaterade brott. Det är inte sällan så att hedersrelaterade mord göms bakom en annan kategori av brott alternativt döljas som självmord, vilka inte blir

³⁵ Se även LIFOS nr. 18844, *Hedersrelaterat våld mot män i Syrien och Libanon*, p. 2; Amnesty: Syrien, *Våld mot kvinnor* daterad 2007-08-16, <http://www2.amnesty.se/krg.nsf/Webbdokument/6399C17F70DD1EE2C1256CB700666582?opendocument> (senast besökt 2009-06-06); och LIFOS nr. 20353, US Government of State, *Human Rights Report: Syria 2008*, s.26; LIFOS nr. 16634, Danish Refugee Council, *Syria: Kurds, Honour-killings and Illegal Departure. Report from a fact finding mission to Damascus 15-22 January 2007*, s. 16.

tillräckligt utreda eller registrerade inom rätt brottskategori. En företrädare för Islamic Center menade att många av dessa brott inte rapporteras till polisen av familjen eftersom man vill dölja dem för att undvika en offentlig skandal.

År 2007 rapporterade staten att det förekommit 38 hedersmord. År 2008 rapporterades att 28 mord begåtts mellan januari till och med augusti. Enligt en företrädare för Nissa Souriya sänktes det totala antalet mord för 2008 efter en konferens om hedersrelaterat våld hösten 2008 för att statistiken skulle se bättre ut. Vidare menar företrädaren att statens statistik inte grundar sig på antalet dödade personer utan på hur de rättsligt fått upprättelse, det vill säga antalet avgjorde fall i domstol. Först efter det att frivilligorganisationer, i samarbete med ambassader, FN och massmedia utövat påtryckningar har officiell statistik lämnats av staten.

Enligt de flesta uppgiftslämnarna förekommer det uppskattningsvis omkring 200-300 hedersmord per år. Organisationen Nissa Souriya har fört en egen statistik som bygger på verkliga fall. 90 % av de fall som finns med i statistiken har organisationen arbetat med lokalt då de har företrädare på många orter i landet. Under 2008 begicks det 10 hedersrelaterade mord i staden Edleb under 1 månad och 10 dagar. Under januari månad samma år begicks det 9 mord i staden Homes.

Enligt en advokats egen förda statistik var det mellan 100-300 fall av hedersrelaterade mord år 2002 (byggd på massmedias rapportering och egna fall i domstol).

3.5. Offer och förövare

Enligt de uppgiftslämnare delegationen träffade är majoriteten av offren för hedersmord och hedersrelaterat våld flickor och kvinnor. De är offer för hedersrelaterat våld eftersom kvinnan anses bära familjens heder. Kvinnor som har haft ett förhållande med en man utan att ha varit gift eller är gift och har ett förhållande med en annan man samt de som lever i blandäktenskap identifierades av majoriteten av uppgiftslämnare som extra utsatta grupper.

Uppgiftslämnarna menar att flickor och kvinnor blir dödade av företrädare från sin familj. Vanligtvis är det maken, fadern, brodern eller manliga kusiner. Enligt några av uppgiftslämnarna är hedersmorden välorganiserade och planerade och utförs oftast av flera personer. Det är de närmaste personerna i familjen eller släkten som beslutar vad som ska hända. Männen bestämmer oftast medan kvinnorna godkänner beslutet eller är involverade i planeringen. Om kvinnorna inte skulle godkänna männens beslut skulle det innebära att de stödjer flickans handling. Enligt en advokat påverkar människors mentalitet, de diskriminerande lagarna, religionen och tolkningen av sharia lagarna människors synsätt vad gäller hedersrelaterade brott. Om en flicka eller kvinna i en familj begår en handling som anses dra skam över en familj är det också synonymt med att mamman i familjen har misslyckats med sin uppfostran av dottern. Det kan leda till att även mamman blir straffad.

Enligt en företrädare för Nissa Souriya kan det vara så att en gärningsman har fått tillstånd från polis och domare att mörda en kvinna och blir en hjälte när det sker. Han vet redan vad domaren kommer att döma om han skulle åtalas.

Enligt majoriteten av uppgiftslämnarna är det ett fåtal män som blir direkta offer av hedersrelaterat våld eller mord. UNHCR påpekade att det finns två skäl för hedersrelaterat våld mot män. Dels om han är homosexuell vilket kan vara en potentiell risk för att bli utsatt och dels i de fall mannen har konverterat till en annan religion, vilket ofta händer. Mannen kan också bli utsatt för hedersrelaterat våld eller dödas i samband med att kvinnan blir detta, exempelvis om en man och en kvinna har ett förhållande och de hittas tillsammans. Det kan också förekomma att en kvinnas familj dödar en våldtäktsman istället för att döda kvinnan.³⁶

Även om det är straffbart³⁷ att vara homosexuell menade de flesta uppgiftslämnarna att homosexuella inte blir utsatta för hedersrelaterade brott. Företrädaren för Nissa Souriya hade inte någon kännedom om att någon homosexuell skulle ha dödats i hederns namn. Homosexualitet förekommer men det är tabu. Staten och samhället accepterar inte det och inte heller transsexualitet. Om man inte accepterar fri kärlek mellan en man och en kvinna, hur ska man acceptera ett förhållande mellan män menar företrädaren för Kurdiska Demokratiska partiet. Ett exempel rör en 17-åring pojke som var transexuell och blev grovt misshandlad av sin bror. Till slut begick han självmord eftersom han inte klarade av den sociala pressen. En advokat menar att homosexuella män och lesbiska kvinnor får umgås i hemlighet. Uppgiftslämnarna menar att förbudet mot homosexualitet inte är något som ska sammanblandas med hedersrelaterade brott.

3.6. Lagstiftning

Det syriska samhället är ojämlikt mellan kvinna och man och lagarna är diskriminerande jämte kvinnan. Exempelvis får mannen vårdnaden över barnen vid en eventuell skilsmässa. Om maken dör ärver äldste sonen honom och det är tillåtet att en man har många fruar (polygami). Detta synsätt är en av grunderna till att det finns hedersrelaterat våld och hedersmord i landet. Därtill vittnar uppgiftslämnarna om stora problem rörande våld mot kvinnor och våldtäkter inom äktenskapet.³⁸

³⁶ Se även LIFOS nr. 18844, *Hedersrelaterat våld mot män i Syrien och Libanon*, p. 7.

³⁷ Enligt den syriska strafflagen, artikel 520, är det straffbart att vara homosexuell ("*carnal knowledge against the order of nature*"). Se även LIFOS nr. 18844, *Hedersrelaterat våld mot män i Syrien och Libanon*, p. 8.

³⁸ I FN:s CEDAW-kommittés rekommendationer³⁸ till syriska staten 2007 står följande i s. 28:

"The Committee urges the State party to address stereotypical attitudes about the roles and responsibilities of women and men, including the hidden cultural patterns and norms that perpetuate direct and indirect discrimination against women and girls in all areas of their lives. It calls upon the State party to implement and monitor comprehensive measures to bring about change in the widely accepted stereotypical roles of men and women, including by promoting equal sharing of domestic and family responsibilities between women and men. Such measures should include awareness-raising and educational campaigns addressing women and men, girls and boys, of all religious affiliations with a view to eliminating stereotypes associated with traditional gender roles in the family and in society, in accordance with articles 2 (f) and 5 (a) of the Convention."

Det finns ingen definition av vad som är hedersrelaterat våld och hedersmord i den syriska lagen. I strafflagen likställs hedersmord inte med vanligt mord. Lagen kan både ge straffrihet och straffreduktion vid hedersrelaterade brott.

Följande artiklar är relevanta i strafflagen (från 1949):

Artikel 548

1. He who catches his wife or one of his ascendants, descendants or sister committing adultery (flagrante delicto) or illegitimate sexual acts with another and he kills or injures one or both of them benefits from an exemption of penalty.
2. The perpetrator of the murder or injury shall benefit from a reduction in penalty if he surprises his spouse or one of his ascendants, descendants or sister in a "suspicious" situation with another.³⁹

En person som bevittnat en otillåten/omoralisk sexuell handling eller äktenskapsbrott mellan sin fru eller en kvinnlig släkting och en annan man, och därefter dödat eller skadat kvinnan och eventuellt också mannen, ska undgå straff. Den som finner sin fru eller annan kvinnlig släkting en *misstänkt* situation kan få reducerat straff om han dödar henne eller både henne och den andre personen.

Enligt flera uppgiftslämnare innebär artikel 548 andra ledet att vem som helst kan vara ett potentiellt offer på grund av den vaga formuleringen. Det saknas definition av vad som är ett "misstänkt uppförande" vilket innebär att förövaren får anses ha tolkningsföreträde. Den vaga formuleringen innebär även att den enskilda domaren får utrymme att göra en egen bedömning av paragrafen (se vidare avsnitt 3.5).

Artikel 192

If the judge establishes that the motive [for the crime] was honourable, he may apply the following penalties: in place of the death penalty, life imprisonment; in place of hard labour for life, life imprisonment or for 15 years. Temporary prison in place of temporary hard labour. Mild imprisonment in place of prison and labour.

Artikeln stadgar att straffreduktion kan ges för ett brott som begåtts med hedervärt motiv. Artikel 192 åberopas och används inte sällan i hedersrelaterade mål menar bland annat en advokat. Artikel 548 och artikel 192 måste läsas tillsammans. Det saknas en definition av vad "hedersvärt motiv" är vilket gör att domaren har en möjlighet till egen tolkning. Artikeln kan även användas för straffreducering vid planerade mord.

Artikel 242

1. He who commits a crime in a state of great anger resulting from a wrongful and dangerous act on the part of the victim shall be liable to a lesser penalty.

Brott som begås under passion ("*crime of passion*") används också i dessa fall.

³⁹ Se Welchman, Lynn, *Extracted provisions from the penal codes of Arab states relevant to 'crimes of honour'*, CIMEL/INTERIGHTS, http://www.soas.ac.uk/honourcrimes/Mat_ArabLaws.htm (senast besökt 2009-07-01).

3.7. Tillämpning av lagstiftning

Enligt en företrädare för Nissa Souriya finns det ingen dokumenterad praxis rörande hur domaren ska döma i dessa fall alternativt vilket straff som ska utdömas. Domaren i domstolen är den som har till uppgift att tolka och tillämpa de straffreducerande paragraferna i lagen. Enligt företrädaren för UNHCR och en advokat tolkas lagen mycket vitt och ger mycket utrymme för domaren att göra egen tolkning. Domarna är influerade av landets tradition och kultur menar en journalist. Traditionen rörande hedersrelaterat våld influerar således även rättssystemet. Enligt en journalist appliceras inte straffsatserna i lagen utan rättvisan absorberas av det kulturella, det vill säga att familjens sed eller tradition bestämmer vad som ska hända kvinnan och staten kommer aldrig att komma åt familjens självstyre här. Några uppgiftslämnare menar att det i realiteten inte utdöms så hårda straff som lagen säger.

3.7.1. Arbete kring en lagändring

År 2006 började frivilligorganisationer, aktivister, massmedia (även statlig sådan) och andra parter att föra en kampanj för en lagändring rörande hedersmord (artikel 548). Hösten 2008 arrangerade regeringsorganet Commission of Family Affairs i samarbete med Justitiedepartementet samt religiösa företrädare en konferens i Damaskus på ämnet. Parlamentariker var inbjudna och närvarande.⁴⁰

Såväl FN:s CEDAW-kommitté⁴¹, som organisationen Nissa Souriya kräver att artikel 548 i brottsbalken reduceras samt att artikel 192 tas bort. Även företrädare för Islamic Center vill ta bort artikeln 548 och menar att lagen inte är byggd på Islam.

Ännu har ingen lagändring skett och enligt företrädaren för Islamic Center är det ingen prioriterad fråga för det regerande Baath-partiet (det finns 179 ledamöter från Baath-partiet i parlamentet och bara 81 oberoende ledamöter). Ledamöterna för Baath-partiet är inte *per se* emot förslaget tror företrädaren men det är inte en prioriterad fråga. De islamiskt konservativa representanterna i parlamentet är emot en förändring av lagen. De menar att artikel 548 försvarar familjen som en institution och därmed familjens heder. Det är inte en prioriterad fråga eftersom det kan skapa problem inom de konservativa klanerna, speciellt på landsbygden. Regeringen vill inte riskera ett motstånd från de konservativa. Därtill är den med stor sannolikhet även en känslig fråga.

Samtliga uppgiftslämnare menar dock att, oavsett en lagändring, är den stora stötestenen att ändra attityder hos människor och i samhället. En journalist menade att det är viktigt att föra diskussion kring att människor inte ska ta lagen i egna händer utan att lagen ska

⁴⁰ Se mer om detta i exempelvis LIFOS nr. 19831, *New Drive to Abolish "Honour Crime" Laws [Syrien]*, (http://www.iwpr.net/index.php?apc_state=hen&s=o&o=I=EN&p=syr&s=f&o=347397).

⁴¹ Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Syrian Arab Republic, 11 June 2007, p.20: "[The Committee calls upon the State party to amend, without delay, applicable provisions in the Penal Code to ensure that marital rape is criminalized, that marriage to the victim does not exempt a rapist from punishment, and that *perpetrators of honour crimes are not exonerated and do not benefit from any reduction in penalty.*]" [författarnas kursivering].

styra. Trots att det sker en hel del försök för att påverka lagstiftningen är det ett faktum att lagstiftningen är diskriminerande och mycket arbete kvarstår för att lagen ska ändras.

Flera uppgiftslämnare menar dock att allmänheten är mer medveten om problematiken och att massmedia skriver mer om ämnet nu än tidigare. Det går till och med att läsa i tidningen om bakgrunden till varför kvinnor har mördats.⁴² Enligt en journalist vill människor prata om detta tabubelagda ämne som är en realitet i det syriska samhället. Diskussioner behövs för att sprida kunskap.

3.8. Tillgång till skydd

Flertalet av uppgiftslämnarna menar att staten inte ger något skydd till offer för hedersrelaterat våld och att regeringen inte aktivt arbetar för en förändring på området.⁴³ En journalist menar att det inte ens skulle vara möjligt för staten att skydda en kvinna eftersom det är familjens kultur och tradition som bestämmer vad som ska hända kvinnan oavsett vad som skulle vara stadgat i en lag. Enligt traditionen lägger sig inte staten i familjesfären.

Om en kvinna flyr sin familj på grund av hot om eller på grund av hedersrelaterat våld finns det endast några få tillflyktsställen. En möjlighet att skyddas är att hon kan sättas i fängelse av polisen och skyddas där alternativt att hon kan ta sig till något av de kvinnohärbärgen som drivs av frivilligorganisationer och finns i Damaskus. I realiteten vittnar många uppgiftslämnare om att det kan vara svårt för en kvinna att ta sig till dessa platser. Exempelvis säger en uppgiftslämnare i Qamishly att det är mycket svårt för en kvinna att bo själv på hotell eller att åka buss från en stad till en annan stad utan manligt sällskap från hennes familj. Man måste alltid visa legitimation. Det gör det svårt för en kvinna att kunna söka skydd. Därtill menar uppgiftslämnarna att kvinnans familj följer efter henne över hela landet.

3.8.1. Polismyndigheten

Enligt företrädaren för Nissa Souriya har kvinnan en rättighet att anmäla brott till polisen. Däremot är det praktiskt taget omöjligt för en kvinna som har utsatts för hedersrelaterat våld eller hot om våld att göra en anmälan.⁴⁴ Anledningen till detta är att kvinnan inte blir trodd på eller tagen på allvar hos polisen. Enligt en advokat är polisen inte medveten om problemet i tillräckligt stor utsträckning. Exempelvis kan polisen säga till flickorna att de ska gå tillbaka till sin familj och lyda fadern.

⁴² Se även LIFOS nr. 18844, *Hedersrelaterat våld mot män i Syrien och Libanon*, s. 3.

⁴³ LIFOS nr. 18844, *Hedersrelaterat våld mot män i Syrien och Libanon*, p.10 där det står att: "Det torde finnas en acceptans för hedersrelaterat våld i delar av det syriska samhället, inklusive de rättsvårdande myndigheterna. Detta gör det svårare för kvinnor – och potentiellt också män – som riskerar att falla offer för hedersrelaterat våld att söka och få skydd av syriska myndigheter."

⁴⁴ Se även LIFOS nr. 16634, Danish Refugee Council: *Syria : Kurds, Honour-killings and Illegal Departure. Report from a fact finding mission to Damascus 15-22 January 2007*, s. 18 f. där det bland annat står att en ambassad menar att kvinnan i teorin kan gå till polisen men att ingen statlig institution kan skydda henne. Se vidare LIFOS nr. 12093, *Risk för hedersmord och möjlighet till flykt inom landet*, p. 3.

Enligt en advokat finns det inom ramen för Justitiedepartementet åklagare som kan driva fall mot en kvinnas familj. Det krävs dock att kvinnan går till en s.k. *legal physician* för undersökning och för att få ett läkarintyg att presentera inför domaren. Om kvinnan inte gör denna undersökning hos dessa specifika läkare gör domstolen bedömningen att det inte finns tillräckliga bevis. Det räcker inte om kvinnan har rapporterat för polisen att hon blivit utsatt för våld eller om hon skulle komma blåslagen till polisstationen. Även om kvinnan har med sig ett läkarintyg från en annan läkare är det inte en garanti för att hennes anmälan kommer att hanteras tillbörligt.

I den medicinska undersökningen som görs för att ta fram läkarintyget ingår en obligatorisk undersökning av kvinnans oskuld. Enligt en advokat är det få kvinnor som gör denna undersökning i realiteten. För att underlätta detta samarbetar Kvinnohärbarget Sisters of the Good Shepherds med en kvinnlig läkare som kan göra dessa undersökningar.⁴⁵

Det finns olika strategier som en familj kan ta till om de vill försöka finna flickan eller kvinnan som flytt från dem efter att ha blivit hotad om eller utsatt för hedersrelaterat våld. Om en familj menar att deras heder har kränkts på grund av att flickan eller kvinnan i familjen har gjort något otillåtet är det inte ovanligt att familjen polisanmäler henne för ett brott, exempelvis stöld av smycken i hemmet. När anmälan kommer till polisen går anmälan vidare till alla polisstationer i hela landet genom ett centralt system. Då inleder polisen en undersökning och letar efter henne. När polisen har hittat kvinnan sätts hon i häktet och familjen får kännedom om var kvinnan är. I oktober 2007 rymde en flicka med sin pojkvän och tog med sig sin lillasyster. Föräldrarna polisanmälde henne och anklagade henne för att ha stulit 3000 syrisk pund. Polisen hittade flickan och pojkvännen inom sex månader.

Enligt UNHCR förebereder UNDP, FN:s utvecklingsfond, ett program för att utveckla arbetet på polisstationer i Damaskus som ett led för att kvinnor lättare ska kunna rapportera brott.

3.8.2. Kvinnohärbärgen och kvinnojourer

UNHCR underströk att det inte finns något statligt kvinnohärbärge eller skyddat boende i Syrien. Det finns endast tre olika härbärgen i Damaskus och de tillhör frivilligorganisationer. Eftersom det inte råder full föreningsfrihet⁴⁶ i Syrien finns det inga formellt registrerade frivilligorganisationer. De organisationer som finns verkar därför bara på grund av engagerade individuella krafter. Den ena drivs av *Sisters of the Good Shepherd* och den andra av *Association for Women's Role Development*. Ingen av dessa institutioner är enkom för kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld utan dessa fall är snarare i minoritet jämfört med kvinnor i andra utsatta situationer.

⁴⁵ För mer detaljerad information om Kvinnohärbarget Sisters of the Good Shepherd se avsnitt 3.8.2.

⁴⁶ Se exempelvis LIFOS 18671, Utrikesdepartementet *Mänskliga rättigheter i Syrien 2007*, s. 9 där det står att: "Ett antal grupper, framför allt organisationer för mänskliga rättigheter och kurdiska partier, verkar därmed utan rättslig grund, vilket gör dem särskilt sårbara." Även en advokat påpekade att så är fallet i Syrien.

Sisters of the Good Shepherd ⁴⁷ är i grunden en katolsk organisation. Syftet med boendet är att få inledande hjälp för att sedan kunna återgå till ett vanligt liv i samhället. Boendet erbjuder 24 platser och tar emot kvinnor och flickor oavsett religiös tillhörighet och etnicitet. Organisationen försöker hitta unika lösningar för varje kvinna som finns i boendet och har bland annat jurister och psykologer till sin hjälp. Normalt tar det omkring ett år att hitta en lösning och inte sällan blir lösningen att flickan eller kvinnan får lämna Syrien och bli asylsökande i annat land. Företrädaren för härbärgets berättar om en muslimsk kvinna som tagit sig till en kristen präst i staden Qamishly i nordöstra Syrien för att be om hjälp sedan hennes familj fått reda på att hon haft samre med en man. Prästen kunde inte hjälpa henne då han var rädd för att bli anklagad för att försöka konvertera muslimer. Flickan togs till Damaskus genom organisationens försorg. Företrädare för organisationen ringde direkt till flickans pappa för att berätta att flickan var hos dem. Det är mycket viktigt att flickan eller kvinnan inte är borta mer än en dag annars kan hon bli mördad i hederns namn bara av den anledningen eftersom det skulle misstänkas att hon träffat en man.

I november 2007 lanserade the Sisters of the Good Shepherd en nationell telefonjour rörande våld mot kvinnor (ej specifikt rörande hedersrelaterat våld) – *The Trust Hotline*.⁴⁸ En advokat som delegationen träffade arbetar frivilligt för telefonjouren som ger rådgivning 24 timmar om dygnet, med undantag från fredagar och söndagar. Det är såväl social, juridisk som psykologisk rådgivning som ges.⁴⁹

Det andra boendet drivs, med tillstånd av staten, av organisationen Association for Women's Role Development.⁵⁰ Organisationen är verksam sedan 2004 men har bara drivit härbärgets sedan sommaren 2008. Deras arbete finansieras med hjälp från olika ambassader (främst Japans) samt UNIFEM. Det finns 30 platser här. Tillhörande boendet finns även ett ungdomsfängelse med 22-30 platser. Representanter för härbärgets menar att de inte har haft mer än tio personer boende hos sig samtidigt eftersom verksamhet startade sommaren 2008. Andra uppgiftslämnare menar å andra sidan att det inte finns några klienter i detta boende. När en advokat försökt hänvisa personer till boendet har hon meddelats att innan man tar emot en kvinna måste organisationen först ha ett styrelsemöte för att besluta om en person får komma dit.

Det finns även ett härbärge i Zabadani, en stadsdel utanför Damaskus. Här finns det 115 platser varav 25 % är reserverade för irakiska kvinnor. Det är dock oklart om detta härbärge endast finns till för offer för hedersrelaterat våld. Stället drivs av UNHCR, Caritas Austria och Sisters of Charity.

UNHCR meddelade att det finns diskussioner kring att en kvinnojour ska öppnas i Aleppo. Kvinnojouren skulle under sådana omständigheter finansieras av Europeiska Unionen (EU) och International Organization for Migration (IOM).

⁴⁷ Hemsida (för hela världen): <http://www.goodshepherdsisters.org/>

⁴⁸ Telefonnummer 9219.

⁴⁹ Se mer om telefonjouren i Syria Today Oktober 2008: *Dialing a Life Line*, s. 20 ff. (tillhandahållen av Svenska Ambassaden i Damaskus, Syrien).

⁵⁰ Hemsida: www.awrdsy.org

3.8.3. Medling

Det finns olika vägar för att försöka lösa den situation som kvinnan kan hamna i efter att blivit hotad om eller utsatt för hedersrelaterat våld.

Majoriteten av uppgiftslämnarna uppger att skyddet i härbärgen eller jourer inte är en hållbar lösning. Familjen kan hitta kvinnorna här och det finns oftast ingen chans till att förhandla kring situationen för kvinnorna. Delegationen träffade representanter för två organisationer som driver härbärgen i Damaskus och såg i samband med detta även lokalerna (utan att besöka avdelningen där kvinnorna bor). Det är inga hemliga boenden. Kvinnorna kan stanna omkring sex månader där. Kvinnorna kan i vissa fall få utbildning genom Association for Women's Role Developments försorg. Det finns även olika program som kvinnan kan följa ur ett hälso-, rättsligt, socialt och psykologiskt perspektiv.

Uppgiftslämnarna säger att flickor under 18 år skyddas genom att sättas i ungdomsfängelse eller häkte. Enligt en företrädare för en organisation har kvinnor dödats i fyra fall sedan de, efter att ha fyllt 18 år, släppts ur fängelset. Det kan också vara så att familjen kan hämta ut flickan ur häktet genom att skriva på en form av försäkran hos en domare där de går med på att inte göra henne illa. Således menar uppgiftslämnarna att dylik försäkran egentligen betyder lite i verkligheten.

Staten stödjer inte kvinnorna med att ordna skyddad identitet⁵¹ eller hemliga jobb. Det är inte heller accepterat för en kvinna att leva ensam i det syriska samhället. Kvinnan riskerar därmed att blir socialt utstött menar många uppgiftslämnare.

Om flickan har flytt från familjen efter att ha hotats kan frivilligorganisationer försöka hjälpa till att medla mellan familjen och flickan för att flickan ska kunna återvända till den.⁵² Det är dock oklart hur utbrett medlingsinstitutet är hos frivilligorganisationerna och vilken rättslig status det har.

Representanten för organisationen Association for Women's Role Development menar att de alltid försöker att hitta en lösning för kvinnorna. En lösning kan vara att ta henne utanför landets gränser under förutsättning att hon inte har något åtal mot sig och är över 18 år. Om en flicka är över 18 år kan hon få ett eget pass utan faderns tillåtelse (det vill säga att hon får röra sig fritt). Sisters of the Good Shepherd kan ta kvinnor till sin systerorganisation i Libanon för att snabbt få ut den hotade kvinnan ur landet. En advokat kände till fall där detta hänt. Även ambassader är behjälpliga att föra ut kvinnorna ur landet till exempelvis Libanon eller Jordanien, även om dessa länder inte är den slutgiltiga destinationen. Att kvinnor från bland annat norra Syrien anländer till Libanon bekräftades under utredningsresan i Libanon.⁵³

Uppgiftslämnarna menar å ena sidan att giftermål för kvinnan som blivit hotad eller utsatt för hedersrelaterat våld är en lösning för att upprätta familjens heder vilket på så sätt

⁵¹ Se även LIFOS nr. 12093, *Risk för hedersmord och möjlighet till flykt inom landet*, p. 3.

⁵² Se även LIFOS nr. 18844, *Hedersrelaterat våld mot män i Syrien och Libanon* p. 9.

⁵³ Se stycke 2.9 i avsnittet om Libanon.

skulle skydda flickan eller kvinnan från fortsatta hot. Giftermålet kan ske på kvinnans initiativ om familjen går med på det men i många fall handlar det om tvångsgiftermål där familjen beslutar vem hon ska gifta sig med. Det kan också vara så att kvinnan tvingas att gifta sig med den man som har våldtagit henne. Våldtäkt är enligt den syrisk strafflagen en kriminell handling med en straffsats på omkring 15 års fängelse. Dock är det så att om våldtäktsmannen gifter sig med sitt offer går han fri från straff. Ibland är det även så att offrets familj arrangerar äktenskap av detta slag för att inte möta en social skandal.⁵⁴

Giftermål är å andra sidan ingen garanti för skydd och säkerhet. Vissa kvinnor blir mördade efter att ha gift sig så som i fallet om Zahra. Några uppgiftslämnare berättar om det sk. Hassake-fallet/Zahra-fallet där en flicka som var 17 år gammal flydde till Damaskus med sin pojkvän och fick skydd hos kvinnohärbärgets som drivs av *Association for Women's Role Development*. Kvinnohärbärgets träffade flickans familj. Efter medling genom härbärgets skrev fadern på ett avtal om att inte skada flickan vid hemkomst. Flickan fick gifta sig med kusinen som hon haft föräktenskapligt samlag med. När paret flyttade tillbaka till Damaskus följde brodern efter och dödade systemen efter två månader. Det betyder alltså att kvinnan inte kan vara säker på att hon ska få vara ifred även om ett avtal har skrivits på. Andra delar av familjen kan agera och döda henne. I detta fall har flickans make åtalat hennes broder som varit häktad sedan 2007.

Det är lättare att gömma sig i Damaskus än i andra delar av landet. Dock är det omöjligt för en kvinna från en annan del av landet att vara säker i Damaskus.⁵⁵

3.9. Sammanfattning

Hedersrelaterat våld och mord sker över hela Syrien. Det finns dock några händelser som ska uppmärksammas gällande arbetet mot detta. Stormuftin har fördömt hedersrelaterade brott offentligt. Under senare delen av 2008 arrangerades en konferens i Damaskus på temat hedersrelaterat våld där frågan diskuterades bland representanter från såväl regeringen som parlamentet. Vidare förs det diskussioner i olika delar av samhället, även inom parlamentet, om en lagförändring som ska göra det svårare att undslippa straff vid brott i hederns namn.

Enligt traditionen i Syrien är det kvinnan som bär familjens heder och om hon överträder någon norm som kan kränka familjens eller släktens heder är hon ett potentiellt offer för hedersrelaterat våld. Det är därför oftast en kvinna som är offer för detta våld. Hennes make, far, bror eller manliga kusiner är de vanligaste personerna som utövar våld mot henne eller som dödar henne. Anledningen till att en kvinna skulle ha överträtt en hedersnorm kan vara att kvinnan har träffat en man eller haft otillåtet sexuellt umgänge med en man. Dock måste hedersproblemtiken tolkas ur ett brett perspektiv vilket innebär att bara om en person ser en kvinna i en sk. *misstänkt* situation kan hon befinna sig i en

⁵⁴ Se även LIFOS nr. 20100, Human Rights Watch *World Report 2009*, s. 515. Se vidare LIFOS nr.20261, UK Border Agency *Operational Guidance Note Syria*, Februari 2009, p. 3.10.2.

⁵⁵ Se även LIFOS nr. 16634, *Syria : Kurds, Honour-killings and Illegal Departure. Report from a fact finding mission to Damascus 15-22 January 2007*, s. 19 där det står att: "a woman fleeing a rural area will be lost in the city without a family and unless he has financial support she may end up in prostitution" och s. 18 där det står att: "it is very difficult for a woman to move from her family and live elsewhere in Syria as it is socially unacceptable for a woman to live alone."

situation där hon kan bli utsatt för hedersrelaterat våld. En misstänkt situation kan vara att kvinnan träffar en man på offentlig plats. Män kan bli offer för hedersrelaterat våld eller dödas vilket oftast sker i samband med att kvinnan blir det.

Det är oklart idag hur många hedersmord som sker i landet då statistiken är i princip obefintligt. Staten säger att det begås omkring 30 mord per år och frivilligorganisationer rapporterar omkring 200-300 fall.

Det är ett faktum att lagstiftningen idag är diskriminerande då såväl straffrihet som straffreducering vid brott i hederns namn stadgas. Hedersmord likställs inte med vanligt mord. Trots att diskussioner kring en förändring av lagstiftningen finns inom olika grupper i samhället tror uppgiftslämnarna som delegationen träffade att det kommer ta lång tid innan en lagändring där synen hedersrelaterat våld och mord förändras kan bli en realitet.

Det finns ingen direkt praxis rörande mål av detta slag i domstolen. Enligt några uppgiftslämnare tolkar domare i domstolen lagen vitt och är influerade av landets traditioner.

Flertalet av uppgiftslämnarna menar att staten inte ger något skydd till offer för hedersrelaterat våld och att regeringen inte aktivt arbetar för en förändring på området. Mötet med polisen vid en anmälan kan resultera i att kvinnan inte blir trodd på vilket kan ha en bakgrund i att poliserna inte kan eller inte känner till problematiken i tillräckligt stor grad. Både härbärgen och frivilligorganisationer kan vara behjälpliga i att medla mellan flickan/kvinnan och familjen. Dock är det oklart i vilket utsträckning detta sker och vilken rättslig status själva resultaten från en medling har. Giftermål för en kvinna som blivit hotad eller utsatt för hedersrelaterat våld kan vara en lösning för att återupprätta familjens heder. Detta är dock ingen garanti för att kvinnan ska skyddas i framtiden då det finns exempel på fall där kvinnan dödats trots att hon har gift sig.

Det finns tre icke-statliga kvinnohärbärgen i Syrien. Staten har endast tillåtit ett härbärge att bedriva verksamhet.⁵⁶ De tre som finns drivs av frivilligorganisationer. Dessa härbärgen är inte sk. skyddade boenden och härbärgena är därför inte säkra. Inte sällan blir den säkraste lösningen för en kvinna som kan komma att bli eller har blivit utsatt för hedersrelaterat våld är att fly eller genom bland annat härbärgens förtjänst skickas utomlands.

⁵⁶ Se även LIFOS nr. 16634, *Syria, Kurds, Honour-killings and Illegal Departure. Report from a fact finding mission to Damascus 15-22 January 2007*, s. 18.

4. Hedersrelaterat våld och mord i norra Irak

4.1. Bakgrund

En delegation med deltagare från Migrationsverket och två frivilligorganisationer, Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar och Svenska Röda Korset, har genomfört en utredningsresa till tre provinser i norra Irak: Dohuk, Irbil och Sulemaniya. Utredningsresan i dessa provinser pågick mellan den 26 april och den 6 maj. Syftet med resan var att få fördjupad kunskap om det hedersrelaterade våld som förekommer i de aktuella provinserna. Avsikten var även att undersöka myndigheternas rättstillämpning inom området och myndigheternas och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd för de som utsatts för hedersrelaterat våld i dessa områden. Föreliggande rapport är framtagen av Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar och Svenska Röda Korset

4.2. Avgränsning och begränsningar

För att undersöka ovannämnda områden träffade delegationen olika aktörer med relevant kunskap eller erfarenhet av att jobba med hedersrelaterade frågor. Delegationen träffade myndighetspersoner på regerings- och provinsnivå, poliser inom Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor, frivilligorganisationer (både lokala och internationella), en advokat som företräder offer för hedersrelaterat våld, en åklagare och flera domare verksamma i brottsdomstolen samt aktivister i hedersrelaterade frågor. Rapporten grundas på samtal som delegationen hade med dessa personer och kan därför innehålla vissa motstridiga uppgifter.⁵⁷

Ingen auktoriserad tolk fanns närvarande vid mötena i norra Irak och några möten hölls på engelska. Vid vissa möten med frivilligorganisationer var myndighetspersoner närvarande, vilket kan ha påverkat organisationernas förmåga och vilja att prata fritt. Ytterligare en begränsning är att utredningsresan inte omfattade besök på kvinnojourer eller träffar med dess personal. Informationen om kvinnojourer i området inhämtades från myndigheter samt personer som har kontakt eller samarbetar med dessa.

Delegationen fokuserade på organisationer och uppgiftslämnare baserade i provinshuvudstäderna Dohuk, Irbil och Sulemaniya. Ett fokus på provinshuvudstäderna kan vara problematiskt, på grund av benägenheten att man generaliserar situationen för kvinnor på landsbygden utifrån huvudstäderna. Delegationen försökte i viss mån uppväga detta genom att ställa frågor kring förekomsten av hedersrelaterat våld och tillgången till skydd på landsbygden.

Delegationen frågade vid upprepade tillfällen om situationen för hbt-personer, men på grund av de tabun som fortfarande finns kring frågor rörande sexuell läggning var informationen som kom fram mycket begränsad.

⁵⁷ För en detaljerad lista över de olika aktörer som delegationen träffade se kapitel 5.

4.3. Orsaker bakom förekomsten av hedersrelaterat våld och mord

Hedersrelaterat våld är en komplex företeelse som har sin grund i flera faktorer. Tradition är en grundläggande faktor bakom uppfattningen om heder och den negativa inställningen till utomäktenskapliga relationer. Enligt traditionen är det kvinnan som bär familjens eller släktens heder. Hedern kopplas ofta, i sin tur, till kvinnans beteende, och särskilt hennes sexuella beteende.⁵⁸ Därför är det ofta kvinnans verkliga eller uppfattade beteende som kan kränka familjens eller släktens heder.⁵⁹ Män kan också vara offer för hedersrelaterat våld, framför allt i samband med förhållanden med kvinnor.⁶⁰

Verkliga eller uppfattade utomäktenskapliga relationer är den främsta orsaken till hedersrelaterat våld eller mord, enligt majoriteten av uppgiftslämnare. Utomäktenskapliga relationer (alla relationer utanför äktenskapet, antingen innan, under eller efter äktenskapet eller när kvinnan blir änka) anses som en grov överträdelse av familjens eller släktens heder. Att en kvinna förlorar oskulden innan äktenskapet kan leda till att familjen eller släkten mördar henne för att återupprätta hedern.

Dessa relationer behöver inte vara sexuella i sin karaktär utan kan också vara verkliga eller uppfattade kärleks- eller vänskapsrelationer. Enligt uppgiftslämnarna kan uppfattade överträdelser av hedern, som t.ex. när ett rykte uppstår, räcka som tillräckligt skäl för bestraffning, hot om våld eller mord. Att en kvinna ses i närheten av en man offentligt kan räcka för att ett rykte ska uppstå. Ryktet har stor betydelse för familjens anseende och status i samhället. Det kan, även om det saknar grund, föra skam över familjen eller släkten. Kvinnors ökade tillgång till mobiltelefoner är exempelvis en omständighet som enligt Women Empowerment Organisation och en domare i Sulemaniya ökat ryktesspridningen.⁶¹ I många fall kontrolleras kvinnornas mobiltelefonanvändning och ett samtal eller sms från eller till ett okänt nummer kan orsaka misstankar och leda till hedersrelaterat våld eller till och med mord.

Det finns flera orsaker till kränkningar av hedern. Flera av de personer som delegationen träffade påpekar att det finns en länk mellan tvångsäktenskap och hedersrelaterat våld. Delegationen fick höra att det oftast är föräldrar eller andra släktingar som anser sig berättigade att arrangera ett passande giftermål. Detta förekommer i alla tre provinser och i synnerhet på landsbygden. Om unga kvinnor motsätter sig äktenskapet som föräldrar eller släktingar försöker arrangera anses det som en kränkning av hedern.⁶² Kvinnan har

⁵⁸ Se ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honor-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region*, Sulaimaniya Governorate, 2009, s. 19-26.

⁵⁹ För en mer detaljerad redovisning av vad som kan uppfattas som överträdelser av hedern se ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honor-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region*, Sulaimaniya Governorate, 2009., s. 20.

⁶⁰ För mer information om män som offer se avsnitt 3.5.

⁶¹ Detta bekräftas i rapporten från finska Migrationsverket, *Fact Finding Mission to Iraq's Three Northern Governorates*, 2007: "According to UNAMI and NPA, an important factor in the increase of honour related violence is the increasing use of mobile phones, as SMS-messages and the saved phone numbers of the men reveal 'illicit relationships'", s. 10.

⁶² Se Home Office, *Country of Origin Information—Iraq, 2009*: "despite the legal provisions, many women and young girls are forced to marry and risk enduring violence if they reject their families' choice, including 'honour-killings'", s. 168. Se även Home Office, *Operational Guidance Note –Iraq, 2009*: "The

därmed oftast inte utrymme att utan risk för hot om våld tacka nej till ett tilltänkt giftermålsarrangemang.

Det förekommer även att föräldrarna av olika anledningar säger nej till mannen som kvinnan vill gifta sig med. Detta orsakar ibland att kvinnan rymmer med mannen hon vill gifta sig med, vilket återigen anses vara en allvarlig kränkning av familjens eller släktens heder. Om mannen tillhör en annan religiös grupp eller etnicitet kan det uppfattas som en än grövre kränkning av familjens eller släktens heder.⁶³ Enligt uppgiftslämnare från Women's Union kan familjen ibland acceptera att dottern har ett förhållande med en man men det kan förekomma att släkten eller omgivningen inte accepterar förhållandet om det blir allmänt känt. Det sociala trycket kan därför tvinga familjen att mörda kvinnan.

Även våldtäkt uppmärksammas som orsak till hedersrelaterat våld eller mord av en advokat, en kvinnoaktivist som jobbar med hedersrelaterade fall, en åklagare och organisationen Women's Union. Många av de kvinnor som blivit utsatta för hedersrelaterat våld eller mördats har ofta varit offer för våldtäkt, enligt åklagaren i Sulemaniya och en advokat som företräder offer. Ofta kan en familjemedlem eller släkting vara förövaren. Att en kvinna förlorar oskulden som resultat av våldtäkt kan leda till att familjen eller släkten mördar eller gifter bort henne för att återupprätta hedern.

I vissa fall kan man använda sig av påståenden om kränkning av hedern när den verkliga orsaken varit en annan. Exempelvis anger det i Sulemaniya belägna direktoratet för att bekämpa våld mot kvinnor samt frivilligorganisationen Harikar att våld mot kvinnor med grund i ekonomiska motiv, exempelvis arvsfrågor, kan döljas genom påståenden om att våldsanvändningen motiverats av en kränkning av familjens heder, trots att syftet egentligen varit att erhålla tillgång till kvinnans egendom.

4.4. Förekomsten av hedersrelaterat våld och mord

Hedersrelaterat våld förekommer i stor utsträckning i de kurdiska provinserna, enligt de uppgiftslämnare som delegationen träffade.⁶⁴ Majoriteten av uppgiftslämnarna konstaterar att hedersrelaterat våld förekommer oavsett religion, härkomst, etnicitet, klass eller utbildningsnivå. Trots att hedersrelaterat våld förekommer oavsett religiös tillhörighet anser vissa i samhället att återupprättandet av hedern har sin grund i religionen. Vissa utövare tolkar religionen som att den legitimerar hedersrelaterat våld.

tradition of early marriages could push people into unhappy marriages and adulterous relationship which if discovered could lead to violent retribution", s. 20.

⁶³ Flera uppgiftslämnare hänvisade till D'waa Aswad Khalis fall för att belysa detta. D'waa var en yezidisk flicka som mördades eftersom hon hade ett misstänkt förhållande med en muslimsk man. För mer detaljer om fallet se ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honour-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region, Sulaimaniya Governorate*, 2009., s. 24. Se även UNAMI (United Nations Assistance Mission for Iraq) *Human Rights Report 1 July-31 December 2008*, s. 14.

⁶⁴ Se UNHCR, *Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker*, 2009: "Despite the fact that 'honour killings' are considered by law as homicide, 'honour killings' continue to be reported in high numbers and are reportedly among the primary unnatural causes of death among women", s. 146. Se även *Home Office, Country of Origin Information—Iraq*, 2009, s. 165.

4.4.1. Statistik

Våld mot kvinnor i de tre kurdiska provinserna har minskat enligt uppgiftslämnare från regeringen och direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor. Som ett exempel pekar direktoratet i Dohuk på att antalet mord minskat med 63 % mellan åren 2007 och 2008. Myndigheterna pekade på minskningen i våld mot kvinnor som ett tecken på framsteg inom detta område. Dessutom framhåller regeringen att flera kvinnor anmäler brott sedan direktoratet skapades, vilket visar en viss tillit till systemet. Detta bekräftades av direktoratet i Dohuk där anmälningar av brott har ökat från 2007, när direktoratet skapades, till 2008.

Delegationen fick statistik från ministeriet för mänskliga rättigheter och från direktoraten för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk och Irbil.⁶⁵ Enligt direktoratet i Dohuk mördades 13 kvinnor, ett mycket lägre antal än de 22 kvinnor som regeringen redogör för i statistiken från ministeriet för mänskliga rättigheter. Diskrepansen kan bero på att direktoratet och ministeriet för mänskliga rättigheter använder sig av olika kategorier och begrepp för att samla statistik. Till exempel samlar direktoratet även in statistik om självmord som en egen kategori, vilket inte framkommer i regeringens statistik. På grund av de olika metoder som har använts för att samla, analysera och presentera informationen är det svårt att jämföra statistiken från regeringen med direktoratets statistik.

Frivilligorganisationerna och vissa myndigheter pekar på avsaknad av tillförlitlig statistik över hedersrelaterat våld.⁶⁶ Reservationer framläggs även kring den befintliga statistikens förmåga att belysa förekomsten av det hedersrelaterade våldet och morderna på ett mer nyanserat och över tid jämförbart sätt. För det första konstaterar direktoratet i Irbil att det enbart finns statistik om våld mot kvinnor för 2007 och 2008. Regeringen började samla statistik 2007 när direktoratet för att bekämpa våld mot kvinnor skapades och det finns ingen statistik från tidigare år. Det är således svårt att bedöma förekomsten av våld mot kvinnor på ett tillförlitligt sätt.

Statistiken omfattar allt våld mot kvinnor utan att särskilja orsaken för våldet. Det finns därför ingen statistik över hur många hedersrelaterade mord och anmälningar om hedersrelaterat våld eller mord som finns. Det saknas även statistik över hur många gärningsmän som åtalats eller gripits för hedersrelaterat våld eller mord.

För det tredje påpekas av samtliga resurspersoner att den officiella statistiken inhämtad av polisen är ofullständig eftersom den enbart grundas på rapporterade mord. Enligt majoriteten av uppgiftslämnarna från myndigheternas och frivilligorganisationernas sida finns det hedersrelaterat våld och mord som inte rapporteras, i synnerhet på

⁶⁵ För en mer detaljerad redovisning av statistik se Bilaga I

⁶⁶ Detta bekräftas i ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honor-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region, Sulimaniya Governorate*, 2009: "Official figures are often inconsistent with those published by the media and non-governmental organizations", s. 15. Se även rapporten från Amnesty International, *Hope and Fear –Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq*, 2009, s. 31.

landsbygden.⁶⁷ Guvernören i Sulemaniya påpekar att många mord döljs och en kvinnoaktivist som jobbar med hedersrelaterade fall framhåller att flera mord inte rapporteras, utan att kvinnorna mördas och begravs utan myndigheternas vetskap.⁶⁸

Ytterligare ett problem är att det inte heller finns geografiskt specifik statistik. Däremot påpekas av majoriteten av uppgiftslämnarna att hedersrelaterat våld och mord verkar förekomma mer på landsbygden, där stamlagar är starka, än i städerna.

Avslutningsvis har flera uppgiftslämnare reservationer kring statistiken över självmord. Enligt direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Sulemaniya finns det några självmord, särskilt vad gäller s.k. självbränning, som har en koppling till hedersrelaterat våld.⁶⁹ Däremot är det svårt att få fram statistik över dessa ”dolda mord” och deras eventuella koppling till hedersrelaterat våld.⁷⁰ Samtliga uppgiftslämnare som delegationen träffade konstaterar att självbränning som dödsorsak har ökat de senaste åren.⁷¹ Direktoratet i Dohuk och Irbil hävdar dock att antalet självbränningar har minskat från 2007 till 2008. Självbränning anses ofta och blir registrerat som självmord eller olycka och inte som mord, enligt Diakonia.

4.5. Offer och förövare

Enligt materialet inhämtat från utredningsresan är majoriteten av offren för hedersrelaterat våld kvinnor och flickor, eftersom kvinnan anses bära familjens heder.

⁶⁷ Se ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honor-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region, Sulaimaniya Governorate*, 2009: ”Accurate figures on the prevalence of honor-related violence are extremely difficult to obtain. Honor-related violence is seldom reported and generally not investigated with due diligence” s. 14. Se även UNHCR *Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker*, 2009: ”UNHCR is aware that most women at risk of ‘honor-killing’ will not report to the police and legally prosecute the family members involved for fear of retribution and bringing further shame to the family”, s. 147. Se vidare Amnesty International, *Hope and Fear – Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq*, 2009, s. 35. Se vidare UNAMI (United Nations Assistance Mission for Iraq) *Human Rights Report 1 July-31 December 2008*, s. 14.

⁶⁸ Detta bekräftas i rapporten från finska Migrationsverket, *Fact Finding Mission to Iraq’s Three Northern Governorates*, 2007: ”Women are burned in bathrooms, and are shot at home and at remote places, after which they are secretly buried”, s. 10.

⁶⁹ Se ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honor-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region, Sulaimaniya Governorate*, 2009: ”The killings are often disguised as accidents, ‘kerosene explosions’, or suicides”, s. 10. Se även Amnesty International, *Hope and Fear – Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq*, 2009, s. 38. Se även UNHCR *Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker*, 2009, s. 146.

⁷⁰ Svårigheten med att få pålitlig statistik bekräftas i ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honor-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region, Sulaimaniya Governorate*, 2009: ”Based on information gathered by UNAMI since 2006, it is evident that honor killings occurs at a high level of incidence in Iraqi Kurdistan. However, due to the difficulty of establishing reliable figures, as well as the problematic notion of whether to include cases of female self-immolation, and other forms of violence against women under the rubric of ‘honor-related violence’ it is impossible to ascertain the true level of occurrence”, s. 14-15.

⁷¹ Detta bekräftas i UNHCR *Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker*, 2009: ”Reportedly, incidents of self-immolation are on the increase, with at least one case reported daily and many more either going unreported or concealed as accidents”, s. 146.

Kvinnor som, frångådda eller som ensamstående mammor, återvänder från utlandet kan, enligt direktoratet i Irbil och en advokat som företräder kvinnor, vara en grupp som kan bli offer för hedersrelaterat våld. En faktor att beakta därvid är att dessa kvinnor också, på grund av utlandsvistelsen, befinner sig i en social och ekonomiskt utsatt situation. De kan dessutom ses som svikare eller förrädare eftersom de lämnat Kurdistan och sökt asyl utomlands. Flera myndighetsföreträdare (exempelvis guvernören i Sulemaniya och en medlem av parlamentsutskottet för försvar av kvinnors rättigheter) fördömer dem som återvänder hem efter att ”utan befogad anledning” sökt asyl i Europa.

Det har förekommit att kurdiska kvinnor bosatta i Europa, som där uppfattats ha kränkt familjens heder, har hämtats till Kurdistan under falska förevändningar av familjemedlemmar för att mördas där. En domare, uppgiftslämnare från utskottet för försvar av kvinnors rättigheter i det kurdiska parlamentet och Women’s Union lyfte fram fall med kvinnor från Norge, England och Sverige med kurdisk bakgrund som tagits till de kurdiska provinserna i norra Irak för att mördas.

Män kan också vara offer för hedersrelaterat våld men är det i mindre utsträckning än kvinnor. Den vanligaste orsaken bakom hedersrelaterat våld riktat mot män är när en man rymmer med en kvinna eller har ett förhållande med en kvinna som sedan upptäcks. I sådana fall bestämmer kvinnans familj ofta att döda henne och mannens familj att döda honom. Trots att det sker i mindre utsträckning kan det även förekomma att män kan vara offer utan samband med mord på kvinnan. En domare i Sulemaniya lyfte fram två fall där mannen mördats efter att kvinnan lyckats fly landet eller få skydd hos en kvinnojour. Mannen kan också tvingas av familjen att åka utomlands som en lösning för att inte döda honom. Women Empowerment Organisation påpekar i samband med detta att det är lättare för unga män att ta sig utomlands än för kvinnor.

Sexuell läggning är ett område där flera tabun existerar. Enligt flera uppgiftslämnare finns inte möjlighet att leva ett öppet liv som homosexuell utan det måste ske i skymundan.⁷² Premiärministerns rådgivare i sociala frågor och forskaren som följer våld mot kvinnor på direktoratet i Irbil påpekar att homosexuella ibland blir gripna om de upptäcks tillsammans.

Harikar och premiärministerns rådgivare i sociala frågor framhåller att om homosexuella skulle bestämma sig för att komma ut är det troligt att det tolkas som en grov överträdelse av familjens eller släktens heder.⁷³ Majoriteten av de uppgiftslämnare som delegationen träffade känner inte till något fall där mord på hbt-personer hade skett i hederns namn. Delegationen kunde också konstatera att det inte finns någon statistik vad gäller hbt-personer. Enligt organisationen Harikar rapporteras oftast inte mord på homosexuella.

⁷² Detta bekräftas i rapporten från *Home Office, Country of Origin Information –Iraq, 2009*, s. 153.

⁷³ Se *UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker, 2009* där det påpekas att homosexuella “may be at risk of ‘honour killings’ at the hands of their families. Generally, the authorities would not provide efficient protection given that homosexuality is considered unlawful by religion and customs”, s. 194.

Hedersrelaterat våld eller mord är ofta kollektivt planerat, beslutat och utfört, enligt majoriteten av uppgiftslämnare. Förövarna brukar i mycket stor utsträckning vara män – framför allt bröder, manliga kusiner, pappan, och i mindre utsträckning maken. Kvinnor kan dock också vara förövare och vara inblandade i planeringen av våldet, som påpekas av Diakonia. Enligt organisationen Democracy and Human Rights Development Centre har det de senaste åren också förekommit att familjer anlitat utomstående för att utföra hedersmord.

4.6. Lagstiftning

Det finns ingen definition av vad som är hedersrelaterat våld och mord i den irakiska lagen. I strafflagen likställs inte hedersmord med vanligt mord. Lagen kan både ge straffrihet och straffreduktion vid våldsbrott om den anklagade har agerat med s.k. ”honorable motives” (se artikel 128 nedan). Följande artiklar är relevanta i den irakiska strafflagen (från 1969):⁷⁴

Artikel 128

1. Legal excuse either discharges a person from a penalty or reduces that penalty. Excuse only exists under conditions that are specified by the law. Notwithstanding these conditions, the commission of an offence with *honorable motives* or in response to a serious, unjustified provocation by the victim of the offense is considered a mitigating excuse.
2. The court must identify in its decision the excuse that discharges a person from a penalty.⁷⁵

Artikel 130

If there exists a mitigating excuse for a felony for which the penalty is death, the penalty shall be reduced to life imprisonment or imprisonment for a term of years or detention for a period of no less than one year. If the penalty is life imprisonment or imprisonment for a term of years, the penalty shall be reduced to a period of detention of not less than 6 months unless otherwise stipulated by law.

Artikel 131

If there exists a mitigating excuse for a misdemeanor, the reduction of the penalty shall be as follows:

1. If the penalty has a minimum limit, the courts will not be bound by that in its assessment of the penalty.
2. If the penalty is detention plus a fine, the court will rule for only one of those penalties.
3. If the penalty is detention without a minimum limit, the court will rule for a fine instead.

I de kurdiska provinserna i norra Irak, däremot, ändrades den irakiska lagen 2000 och 2002 för att jämställa hedersrelaterat mord med vanligt mord. Under dessa år fanns två fungerande administrationer under två olika partier som lagstiftade två olika lagar. Å ena sidan utfärdade presidenten för PUK-administrationen (*Patriotic Union of Kurdistan*), som kontrollerade provinsen Sulemaniya, ett dekret för att ta bort de förmildrande artiklarna i den irakiska lagen. Dekret nr. 59 (2000) fastslår:

Lenient punishment for killing women or torturing them with the pretext of purifying shame shall not be implemented. The court should not apply articles 130 and 132 of the Iraqi Penal Code no. 111 of the year 1969 to reduce the penalty of the perpetrator.

⁷⁴ Law No. (111) of 1969, Penal Code [Iraq], STS 251/88, 19 July 1969, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/452514424.html> (senast besökt 2009-07-16).

⁷⁵ Tillagd kursivering.

Även parlamentet i de av KDP (*Kurdistan Democratic Party*) kontrollerade provinserna Irbil och Dohuk godkände en lag för att jämställa hedersrelaterat mord med vanligt mord och ta bort de förmildrande artiklarna i den irakiska lagen. Lag 14 (2002) fastslår:

The perpetration of a crime with respect to women under the pretext of honourable motives shall not be considered an extenuating legal excuse for the purposes of applying the rules of article 128, 130 and 131 of the Penal Code, number 111, 1969, amended.

2006 enades de två administrationerna under en regering (*Kurdish Regional Government*, KRG) och sedan 2007 gäller lag 14 i alla tre kurdiska provinser i norra Irak. Det kurdiska parlamentet har inte mandat att lagstifta lagar som går emot den irakiska konstitutionen men kan göra tillägg till lagar som det irakiska parlamentet stiftar, som exempelvis lag 14. I resten av Irak, utanför de tre kurdiska provinserna, tillämpas fortfarande artiklarna 128, 130 och 131 av den irakiska brottsbalken.

De tre kurdiska provinserna i norra Irak har sett betydande framsteg i lagstiftningen om hedersrelaterat mord under de senaste åren. Det kurdiska parlamentet har etablerat speciella utskott för att följa upp och förebygga våld mot kvinnor både på ministernivå och på provinsnivå. På ministernivå skapades utskottet för uppföljning av hedersmord, bestående av flera ministrar (premiärministern, justitieministern, ministern för religiösa frågor, utbildningsministern, arbetsmarknads- och socialministern, inrikesministern, FN-koordinatören och premiärministerns rådgivare i sociala frågor). Inom polisväsendet, på provinsnivå, etablerades 2007 direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor.⁷⁶

Det kurdiska parlamentet fortsätter att uppmärksamma frågan om våld mot kvinnor genom olika lagändringar och förslag.⁷⁷ Trots alla framsteg påpekar ovan framhåller majoriteten av uppgiftslämnarna att det fortfarande finns mycket arbete kvar på det här området, i synnerhet vad gäller rättstillämpning och tillgång till ett effektivt statligt skydd.⁷⁸

4.7. Tillämpning av lagstiftning

Flera uppgiftslämnare förklarar att det inte finns statistik över domar om hedersrelaterat våld eller mord eller kring tillämpningen av lagen.⁷⁹ Domar publiceras inte i Kurdistan och domstolar har ingen skyldighet att göra det. Andra domare och parter har inte tillgång till kopior av domarna, enligt en advokat som företräder kvinnor.⁸⁰

⁷⁶ För en mer detaljerad beskrivning om direktoratet se avsnitt 4.8.

⁷⁷ 2008 godkände parlamentet lag 15 som ett tillägg till den irakiska *Personal Status Law*. Dessa ändringar fastställer restriktioner i polygamin. Dessutom håller kvinnoutskottet i parlamentet på att förbereda ett lagförslag om våld inom familjen.

⁷⁸ Trots alla framsteg på området framhåller statsministern i ett tal om våld mot kvinnor att "we need all elements of society to be open and honest about this discussion – and to admit that it is an area where we are falling short".

Se <http://www.krg.org/articles/detail.asp?rnr=268&lngnr=12&smap=02040100&anr=20894>

⁷⁹ Se rapporten från American Bar Association, *Judicial Reform for Iraq: Kurdistan Supplement*, 2006, s. 26.

⁸⁰ Ibid.

Enligt ministern för mänskliga rättigheter och en domare började lag 14 (där hedersrelaterat mord jämställdes med vanligt mord) tillämpas först 2008 inom KRG-området. Justitieministern och andra myndighetspersoner hävdar att domarna är medvetna om lagändringen och att de tillämpar den nya lagen i samtliga fall. Däremot anser en advokat som arbetar med hedersrelaterade frågor att lagen inte alltid tillämpas.⁸¹ Asish-företrädaren påpekar även att vissa domare ogillar den nya lagen och därför motsätter sig dess implementering. Flera uppgiftslämnare (en domare, en advokat som jobbar med hedersrelaterat våld, Asish-företrädaren och en minister) framhåller dessutom att trots att lagen om hedersrelaterat våld har ändrats betyder det inte att domarens synsätt och värderingar, som oftast speglar samhällets värderingar, har gjort det.

En advokat påpekar att en annan anledning till bristande tillämpning av den nya lagen är att alla domare inte är medvetna om att lagen har ändrats. Kompetenshöjande insatser hos domare är en fråga som flera uppgiftslämnare har uppmärksammat. Justitieministern konstaterar att domare inte har fått någon kompetensutveckling kring lagändringen, mänskliga rättigheter eller genusfrågor.⁸² Enligt en domare i Sulemaniya har endast två domare i de tre kurdiska provinserna fått utbildning i genusfrågor och hedersproblematik. Dessa domare har åkt utomlands som privatpersoner, med hjälp av frivilligorganisationer, för att få tillgång till utbildningen. Premiärministerns rådgivare i sociala frågor medgav att det inte finns bra utbildningar för domare men att regeringen numera samarbetar med flera länder för att förbättra situationen.

Samtliga resurspersoner uppmärksammar att majoriteten av domarna är män och att det enbart finns tre kvinnliga domare och en kvinnlig åklagare i de tre kurdiska provinserna.⁸³ Dessutom påpekar organisationen Democracy and Human Rights Development Centre, vilken har ett projekt som följer upp rättegångar, att domstolen inte fungerar som den borde och att åklagarens roll fortfarande är svag.⁸⁴ Detta bekräftas av en advokat som företräder kvinnor.

Ett annat område som uppmärksammas är rättens självständighet. De representanter för regeringen som delegationen träffade (justitieministern och premiärministerns rådgivare i sociala frågor) uppmärksammade regeringens insatser för att utöka rättens

⁸¹ Detta bekräftas i *UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker 2009*: "While the KRG pledges to investigate and prosecute honor-killings and other violence against women, most cases go unpunished. In the rare cases in which a person is convicted of having committed an honour-crime, sentences are often lenient. For example, in Dahuk Governorate, there were ten convictions for honour-related crimes in 2006 and 2007. In 50% of the cases, the perpetrators received punishments ranging from 2 to 10 years imprisonment while the others served a maximum sentence of 15 years' imprisonment. In comparison with other first degree murder cases, where either the death penalty or life imprisonment is imposed, these sentences appear rather lenient. Investigations and judicial proceedings are often hampered by 'insufficient reliable evidence and the reluctance of witnesses, who are often family members, to testify'", s. 146-147. För flera fall se även *Amnesty International, Hope and Fear—Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq*, 2009, s. 38. Se vidare UNAMI, June 2008 Human Rights Report, s. 16.

⁸² Se American Bar Association, *Judicial Reform for Iraq: Kurdistan Supplement*, 2006, s. 10.

⁸³ Ibid., s. 2.

⁸⁴ Ibid., s. 23.

självständighet. Justitieministern konstaterar att sedan 2007, då den s.k. ”Judicial Authority Law” godkändes, arbetar inte längre domstolarna under justitieministeriet. Domstolarna och lagrådet är självständiga från justitieministeriet och har egen budget bestämd av parlamentet. Frivilligorganisationer och en advokat i Sulemaniya understryker, däremot, att rättens självständighet förblir problematisk trots flera försök att förbättra situationen från regeringens och parlamentets sida. De politiska partierna och stammarna har, enligt samtliga uppgiftslämnare, fortfarande inflytande på rätten.⁸⁵

Majoriteten av uppgiftslämnarna konstaterar att informella rättssystem ofta gäller på landsbygden. Tradition spelar en stor roll i hur hedersrelaterade situationer utvecklas och vilka lösningar man hittar för att upprätthålla hedern.⁸⁶ Lösningen anses fortfarande vara en privat familjeangelägenhet som ibland utförs i hemlighet utan myndigheternas kännedom. Det är de politiskt ansvariga eller de äldste i byn som medlar mellan familjer och som hittar en lösning och dömer. En kvinnoaktivist som jobbar med frågan nämnde tre fall där kvinnor som misstänkts för att ha kränkt familjens heder fick sina näsor avskurna som bestraffning. Andra gånger dömer de mannens familj att kompensera kvinnans eller flickans familj ekonomiskt för den förlorade dottern (efter att familjen har mördat henne i hederns namn). En annan lösning kan vara att mannens familj ger två kvinnor till kvinnans familj för att kompensera för den kvinna som familjen har förlorat.⁸⁷

En annan problematik som uppmärksammas av några uppgiftslämnare är att resten av Irak inte har samma lagstiftning vad gäller hedersrelaterat våld som de tre kurdiska provinserna under KRG:s kontroll. En minister och samtliga uppgiftslämnare påpekar att man kan slippa straff genom att flytta till ett annat område i Irak, som t. ex. Kirkuk, där den irakiska förmildrande lagen gäller. På så sätt kan den anklagade få mildare straff för hedersrelaterat våld eller mord om man hävdar att man agerat med s.k. ”hedersrelaterat motiv”.

4.8. Myndigheters och andra aktörers vilja och förmåga att bereda skydd

Det är mycket svårt för kvinnor som flyr från sina familjer att gömma sig genom att flytta till ett annat område eller stad. Uppgiftslämnarna som delegationen träffade bekräftar att det är lätt för familjen att ta reda på var kvinnan befinner sig. Det enda sättet att få skydd

⁸⁵ Se ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honor-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region*, Sulaimaniya Governorate, 2009: “The judiciary in Kurdistan is susceptible to political and tribal influence, and the informal justice system maintains a high level of salience in Kurdistan”, s. 10. Se även finska Migrationsverkets rapport, *Fact Finding Mission to Iraq’s Three Northern Governorates* 2007, s. 9.

⁸⁶ Se ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honor-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region*, Sulaimaniya Governorate, 2009: “Evidence suggests that the informal justice system maintains particular salience in issues related to women. Women have great difficulty accessing the formal justice system, especially in rural areas, where women’s access to legal assistance is frequently limited to ‘informal justice’ networks that often are not aware of women’s rights, and are not inclined to protect them”, s. 17. Se även State Department, *2008 Human Rights Report—Iraq*: “Komalayati boards still play a role. In October and November, five murder cases were resolved by these boards”.

⁸⁷ Se Home Office, *Country of Origin Information—Iraq*, 2009: “Another custom known as ‘exchange-for-blood-marriage’, involves giving a girl or woman in marriage to another family as compensation for a killing”, s. 166. Se även ASUDA & OHCHR, *Eliminating Violence Against Women—Perspectives on Honor-Related Violence in the Iraqi Kurdistan Region*, Sulaimaniya Governorate, 2009, s. 32.

för en kvinna som rymmer från sin familj är att vända sig till polisen eller få plats på en kvinnojour.

4.8.1. Polismyndigheten

Regeringen skapade 2007 tre direktorat inom polisen för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor. Dessa direktorat skapades på provinsnivå och ligger i de tre provinshuvudstäderna Dohuk, Irbil och Sulemaniya. De samlar dagliga rapporter om brott och klassificerar, registrerar och utreder dem. Direktoraten har också spridit 6000 broschyrer med information om direktoratet och numret till en hjälptelefon. Direktoraten och deras arbete har fått stor medieuppmärksamhet. Både myndigheter och frivilligorganisationer anser att skapandet av direktoraten har förbättrat kvinnors möjlighet att få tillgång till skydd.

Däremot anses det faktum att alla tre direktoraten ligger i provinshuvudstäderna leda till att kvinnor i huvudstäderna har tillgång till polisskydd i betydligt större utsträckning än kvinnor på landsbygden. Förutom direktoraten i de tre provinshuvudstäderna finns polisstationer i underdistrikten, men inte i byarna. Samtliga frivilligorganisationer påpekar att trots regeringens insatser i sådana frågor har det satsats på städerna, på bekostnad av landsbygden, där hedersproblematiken förekommer i högre grad. Direktoratet i Dohuk konstaterar att avsaknaden av skydd gör att kvinnor på landsbygden är mer utsatta. Kvinnor på landsbygden är ofta fattiga eller har inte kontroll över sina pengar vilket ytterligare försämrar deras möjligheter att ta sig till större städer för att kontakta polisen.

Bemötandet hos polisen har enligt uppgiftslämnarna förbättrats sedan direktoraten skapades i de tre provinshuvudstäderna. På Dohuks direktorat är tre kvinnliga poliser anställda och man konstaterar att kvinnor ibland, men inte alltid, kan få tillgång till kvinnliga poliser. På resten av polisstationerna, utanför direktoraten i provinshuvudstäderna, uppges bemötandet ofta vara sämre. Samtliga frivilligorganisationer och en uppgiftslämnare från regeringen påpekar att traditionella värderingar fortfarande påverkar hur poliser bemöter kvinnor.⁸⁸

Inrikesministeriet har också börjat erbjuda kompetensutveckling om mänskliga rättigheter och kvinnors rättigheter för polisen inom direktoraten. Utbildningarna organiseras ofta av frivilligorganisationer. Frivilligorganisationer välkomnar kompetensutvecklingsinsatserna inom direktoraten men anser att det behövs mer fördjupad och regelbunden fortbildning om mänskliga rättigheter och genusfrågor. Dessutom påpekar frivilligorganisationer att poliser utanför direktoraten inte har haft samma tillgång till kompetensutveckling kring mänskliga rättigheter och genusfrågor.

Vad gäller tillgång till advokat på polisstationen eller direktoratet konstaterar uppgiftslämnarna att kvinnor inte får en advokat som kan ge dem råd förrän de kommer till rätten. Det finns ingen advokat som företräder kvinnan när polisen medlar med

⁸⁸ Se Home Office, *Operational Guidance Note –Iraq, 2009*: “some police officers in the KRG are reported to be unwilling or unable to respond effectively when confronted with cases of violence against women”, s. 21.

familjen eller när familjen skriver på avtalet för kvinnans återvändande till familjehemmet.⁸⁹

Uppgiftslämnare från regeringen samt domare, advokater och frivilligorganisationer hävdar att polisen fortfarande inte har de utredningstekniker som behövs för att göra gedigna utredningar.⁹⁰ Begränsningen av tekniska och personella resurser för att utreda frågan leder ofta till bevisproblem. En domare och en advokat påpekar att polisen inte har möjlighet att göra DNA-test i våldtäktsfall vilket medför att testet då måste skickas till Bagdad. De flesta poliser har inte tillräcklig erfarenhet eller kunskap om lagen för att göra utredningar. Flera uppgiftslämnare från regeringens och frivilligorganisationernas sida påpekar behovet av kompetenshöjande insatser inom utredningstekniken och kunskapen om lagen.

4.8.2. Kvinnohärbärgen och kvinnojourer

Majoriteten av uppgiftslämnarna samt direktoratet i Dohuk bekräftar att polisen alltid försöker medla med familjen i första instansen. När medlingen hos polisen inte fungerar eller hotbilden är allvarlig kan kvinnor placeras på en kvinnojour eller kvinnohärbärge. Det finns nio kvinnohärbärgen i de tre kurdiska provinserna i norra Irak: sju statliga (*Nawa-center* i alla tre provinshuvudstäderna, *Reform-centret* i Dohuk, *Amedia-boendet* och boendet i direktoratet i Sulemaniya) och tre icke-statliga (*Asuda* i Irbil och Sulemaniya och *Aram* i Sulemaniya) med olika kapacitet och service. Alla dessa kvinnojourer erbjuder medling mellan kvinnor och deras familjer.⁹¹

Nawa-centren är statliga kvinnojourer som drivs av MOLSA (Ministry of Labor and Social Affairs) och finns i alla tre provinshuvudstäderna. Det första Nawa-centret öppnades i Sulemaniya 1999 av den tyska frivilligorganisationen WADI (Association for Crisis Assistance and Development Co-operation). På grund av säkerhetsproblem lämnade WADI över Nawa-centren till MOLSA 2006.⁹² Syftet med Nawa-centren är att erbjuda skydd och stöd till utsatta kvinnor. Centren tar hand om allt från hemlösa kvinnor till kvinnor med allvarliga psykiska eller sociala problem, eller kvinnor som har varit utsatta för olika former av könsrelaterat våld eller hot om våld. På varje Nawa-center finns ungefär 15 platser. I Dohuk verkar Nawa-centret enbart som boende och kvinnorna blir ofta hänvisade till direktoratet i Dohuk för juridisk och social rådgivning och stöd. Nawa-centret i Irbil hänvisar ofta kvinnor som har varit utsatta för hedersrelaterat våld eller hot om våld till Asuda, på grund av brist på resurser.

Ett fjärde statligt boende ligger i Dohuk och heter *Reform Center for Women and Children*. Syftet med boendet är att ”reformera” och skydda kvinnor och barn som har sociala och kriminella problem. Avsikten är även att skydda kvinnor som är hotade. Delegationen fick inga uppgifter om boendets kapacitet.

⁸⁹ För en mer detaljerad förklaring av avtalet se avsnitt 4.8.4.

⁹⁰ Detta bekräftas i rapporten från *UNAMI (United Nations Assistance Mission for Iraq) Human Rights Report 1 July-31 December 2008*: ”the investigation of crimes against women was still being hampered by a lack of skills, training equipment and awareness”, s. 14.

⁹¹ För en mer detaljerad beskrivning av hur medlingen går till, se avsnitt 4.8.4.

⁹² För att läsa mera om Nawa-centren se Wadi Projects – Nawa Center for Women in Distress: http://www.wadinet.de/projekte/abgeschlossene/nawa/nawacenter_en.htm

En femte statlig kvinnojour verkar under direktoratet i Sulemaniya (och drivs av inrikesministeriet) och tar emot kvinnor under direkt hot. Kvinnorna kan bo på jouren under 72 timmar tills de blir hänvisade till de andra kvinnojourerna. Delegationen fick inga uppgifter om boendets kapacitet.

Ett sjätte statligt boende ligger i Amedia, en liten stad i Dohuk-provinsen. Boendet har 15 platser, enligt uppgiftslämnare på direktoratet i Dohuk. Delegationen fick ingen information om vilka tjänster de erbjuder.

Förutom det statliga kvinnohärberget finns ytterligare tre icke-statliga härbergen: två Asuda-centren i Irbil och Sulemaniya och Aram-centret i Sulemaniya.

Asuda-centret öppnades 2001 i Sulemaniya och 2009 i Irbil och drivs av en frivilligorganisation.⁹³ De tar emot alla kvinnor som har varit utsatta för olika former av könsrelaterat våld eller hot om våld. Ofta tar de emot de svåra hedersrelaterade fall från Sulemaniya-området och de som blir hänvisade från kvinnojourer eller direktoratet i andra provinser. Asuda erbjuder juridisk rådgivning och är behjälpliga för medling med familjer till utsatta kvinnor. De har även en telefonjour dit kvinnor kan ringa för att få hjälp och stöd.

Aram-centret har 20 platser och drivs av Women's Union Organisation i Sulemaniya, som i sin tur tillhör PUK-partiet. De tar emot alla sorters socialt utsatta kvinnor. Delegationen fick ingen information om vilka tjänster de erbjuder.

Flera uppgiftslämnare påpekar att kvinnorna lever under fängelseliknande förhållanden på de skyddade boendena. I vissa boenden, som Reform-centret, delar kvinnorna boendet med kriminella. Dessutom hävdar uppgiftslämnarna att kvinnojourer ofta inte har kapaciteten som behövs för att tackla efterfrågan.⁹⁴

Av nio kvinnojourer ligger åtta i provinshuvudstäderna och en i en mindre stad. Norska folkhjälpens framhåller att organisationen var tvungen att stänga en kvinnojour som de hade öppnat i en mindre stad eftersom de inte kunde garantera säkerheten. Enligt Women Empowerment Organisation, Norska folkhjälpens, en kvinnoaktivist och en uppgiftslämnare från regeringen är säkerheten på kvinnojourerna fortfarande bristfällig. Kvinnojourernas geografiska belägenhet och dess personal är alltför lätta att lokalisera enligt dessa uppgiftslämnare. Ministern för mänskliga rättigheter nämner att en kvinnojour attackerades i Sulemaniya 2008 och en kvinna blev allvarligt skadad.⁹⁵

⁹³ För mer information om Asuda se centrets hemsida:

http://www.kwrc.org/en/component/option.com_frontpage/Itemid.1/

⁹⁴ I flera rapporter påpekas att kvinnojourerna ofta är fulla och inte har kapacitet för att täcka efterfrågan. Se *Home Office, Country of Origin Information –Iraq*, 2009, s. 166. Se även *Amnesty International, Hope and Fear –Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq*, 2009, s. 35.

⁹⁵ För mer information om attacken se Asudas hemsida:

http://www.kwrc.org/en/component/option.com_frontpage/Itemid.1/. Se även *Amnesty International, Hope and Fear –Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq*, 2009, s. 39. Se vidare State Department, *2008 Human Rights Report –Iraq*.

Dessutom nämns av två uppgiftslämnare att en kvinnojour stängdes av myndigheterna i Irbil 2007 eftersom det förekom anklagelser om att kvinnorna som bodde på jouden för deras eget beskydd användes för prostitution och trafficking.⁹⁶

Kvinnojournernas personal hotas ofta enligt en domare, Norska folkhjälpen, Women Empowerment Organisation och en advokat som jobbar med kvinnojourer i Sulemaniya. En advokat som företräder kvinnor påpekar att hon blivit hotad för sitt arbete med att företräda offer för hedersrelaterat våld.⁹⁷

Majoriteten av uppgiftslämnarna poängterar att skyddet som erbjuds på kvinnojournerna är temporärt.⁹⁸ De kan inte erbjuda en långsiktig lösning till de kvinnor som är oförmögna att återvända till sina familjer. Det finns kvinnor som har varit på kvinnojourer i fyra-fem år utan att man kunnat hitta en långsiktig lösning på deras skyddsbehov utanför kvinnojouren. Det finns fortfarande inte ett system där myndigheter kan erbjuda skyddat boende och identitet efter att kvinnorna kommer ut från kvinnojouren. Enligt uppgiftslämnare från regeringen (premiärministerns rådgivare i sociala frågor) håller man på att söka hjälp utomlands för att utveckla ett sådant system, men än finns det inte.

Ministern för mänskliga rättigheter, premiärministerns rådgivare i sociala frågor och direktoratet i Dohuk konstaterar att det finns en del fall som är "olösliga" och där staten inte kan skydda dem utan där "lösningen", i vissa fall, blir att skicka kvinnorna utomlands.⁹⁹ Både regeringen och frivilligorganisationer konstaterar att de försöker hjälpa dessa kvinnor att ta sig ut ur landet. Sverige, Holland, Norge och USA är länder som nämns som eventuella destinationer.

Flera kvinnor som befinner sig hos kvinnojourer har redan en lång historia av våld, sexuellt våld och kränkningar inom familjen och i samhället bakom sig, enligt Norska folkhjälpen, en advokat samt en kvinnoaktivist som jobbar med kvinnojourer. Uppgiftslämnare från regeringen påpekar att det inte finns utbildade socionomer i Kurdistan som kan arbeta med sådana frågor på kvinnojournerna. Enligt majoriteten av uppgiftslämnarna finns ett stort behov av kompetenshöjande insatser för personalen som jobbar i kvinnojourer.

⁹⁶ Jämför med uttalandet i rapporten från United States State Department, *Trafficking in Persons Report 2009 – Iraq*: "Over the past year, there was a credible report of women trafficked by the director of a women's shelter in KRG area; the shelter was subsequently closed".

⁹⁷ Se UNHCR *Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker 2009* där det påpekas att: "Women shelters and their employees are frequently subjected to various forms of threats and intimidation because of their work and involvement in matters that are widely regarded as 'family affairs'", s. 158-159. Se även *Amnesty International, Hope and Fear –Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq*, 2009, s. 39.

⁹⁸ Se UNHCR *Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker 2009*: "In the case of women at risk of 'honor-killing', women shelters established by the NGOs or the local authorities in the Kurdistan Region are not to be considered as providing effective protection to potential victims. While they offer physical protection and social, legal and psychological counseling to women at risk, they cannot generally offer any longer-term solutions to the women affected", s. 158. Se vidare *Amnesty International, Hope and Fear –Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq*, 2009, s. 35.

⁹⁹ Detta bekräftas i Home Office, *Operational Guidance Note –Iraq, 2009*: "in some cases there are no alternatives other than remaining in the protection centre or finding solutions outside Iraq", s. 20.

4.8.3 Social utsatthet och risk för prostitution

Ministern för mänskliga rättigheter konstaterar att samtliga kvinnor upplever tiden på härbärget som svår när de inte erbjuds någon praktisk utbildning, lite eller obefintlig sysselsättning och när deras situation verkar vara olöslig. Därför förekommer det ibland att kvinnor som en längre tid varit hos kvinnojourer rymmer. Att själv försöka reda ut situationen är mycket problematiskt och farligt med tanke på de risker det innebär för kvinnor att hamna i prostitution och trafficking, enligt flera uppgiftslämnare. Många kvinnor, enligt en advokat som jobbar med hedersrelaterade fall, tvingas in i prostitution eller destruktiva och våldspräglade relationer med män.

En domare och en advokat som jobbar med hedersrelaterade fall i Sulemaniya påpekar att kvinnor som har varit på en kvinnojour kan vara extra utsatta för hedersrelaterat våld eller mord efter att de lämnat kvinnojouren. Enligt dessa uppgiftslämnare kan det faktum att en kvinna vistas ensam i ett främmande hus, oavsett längd, anses tillräckligt för att hon ska ha överträtt hedersnormer och därigenom motivera hedersrelaterat våld eller mord.

Majoriteten av de personer som delegationen träffade påpekar att kvinnors möjligheter att bo själva i de tre kurdiska provinserna är mycket begränsade, om inte obefintliga. Samhällsmentaliteten och traditionen gör att det är mycket svårt för kvinnor att bo själva, och det är fortfarande skambelagt för en kvinna att bo utan sin familj. Kvinnor som bor själva uppfattas inte sällan som måltavlor för sexuella trakasserier och till och med våldtäkt eller prostitution.¹⁰⁰ Det är också svårt för en ensam kvinna, oavsett civil status, att utan familjenätverk få tillgång till bostad. Möjligheter för försörjning är dessutom mycket begränsade. Arbetslöshet är ett stort problem, som drabbar kvinnor hårdast.

4.8.4. Medling

Medling är en vanlig metod för att försöka försona familjen och kvinnan genom att hitta olika lösningar så att kvinnan kan återvända till sin familj. Dessa medlingar kan göras på polisstationen dit kvinnan har tagit sig för att söka skydd eller hos kvinnojourer eller frivilligorganisationer i senare skeden. Medlingen resulterar i stor utsträckning antingen i kvinnans återvändande till familjen eller i äktenskap.

För att kvinnan ska återvända till familjen måste familjen skriva på ett avtal där de garanterar att inte skada kvinnan vid återkomst till familjen. Dessutom måste familjen tillåta att hennes fall följs upp av berörda myndigheter via telefon eller besök. Detta avtal skrivs under på polisstationen, vid domstolen eller hos notarius publicus. Kvinnan själv skriver enligt uppgiftslämnare inte på några dokument för att bekräfta att hon kommer tillbaka till familjen frivilligt eller har förstått vad avtalet innebär. Hos polisen finns ingen advokat som företräder kvinnan. Harikar påpekar dessutom att kvinnans familj ibland

¹⁰⁰ Se *UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker 2009*: "Widowed and divorced women and others that do not have a family or tribal network to provide them with protection are particularly vulnerable to be harassed, kidnapped or sexually assaulted. Women without a breadwinner are increasingly lacking the means to provide for themselves and may be forced to bed or engage in prostitution, putting them at risk to be targeted and even killed for 'immoral behavior'. They are also at greater risk to be targeted by (sex) traffickers", s. 196.

nekar till hjälp från organisationens advokat i medlingen. En advokat som jobbar med dessa fall understryker den obalans i maktförhållandet som råder i dessa medlingar när kvinnorna eller flickorna inte får tillräckligt med stöd och därför inte vågar motstå familjens krav på att de ska återvända hem.

Uppgiftslämnare från myndigheter och frivilligorganisationernas sida anser att avtalet inte är någon garanti för kvinnan. Tradition och värderingar är i vissa fall starkare än lagen, enligt uppgiftslämnarna, vilket gör att vissa familjer väljer att bryta avtalet. Direktoratet i Dohuk, ministern för mänskliga rättigheter, Norska folkhjälpen, utskottet för försvar av kvinnors rättigheter i kurdiska parlamentet och en domare nämnde flera fall där kvinnor mördats av familjen vid hemkomsten trots att avtalet skrivits på.¹⁰¹ Diakonia och Norska folkhjälpen konstaterar att det även förekommer att kvinnor hamnar i en svår situation med frihetsberövande och kränkningar vid hemkomsten. Enligt ministern för mänskliga rättigheter måste kvinnor ibland söka skydd igen eftersom familjen misshandlat eller hotat dem vid återkomsten.

Det finns inget system eller utarbetade rutiner för vem som ska följa upp dessa fall när kvinnorna återvänder hem och hur uppföljningen ska gå till. Det kan vara flera aktörer som tar ansvaret för uppföljning, från polisen och kvinnojourer till frivilligorganisationer. Direktoratet i Dohuk har en polispatrull som åker till landsbygden för att följa upp fall. Enligt premiärministerns rådgivare i sociala frågor, Norska folkhjälpen, Women Empowerment Organisation och en kvinnoaktivist följs dessa fall inte alltid upp. Frivilligorganisationer påpekar att uppföljningen är det största problemet med tanke på hur bristfällig den ofta är.

En advokat, en kvinnoaktivist och en domare påpekar att det förekommer att medlingen även resulterar i tvångsäktenskap. Kvinnorna övertalas att ingå äktenskap med en man som de inte vill gifta sig med, ofta mycket äldre, för att lösa problematiken med familjen. Familjen till en flicka som blivit våldtagen kan ofta vara drivande i att övertala flickan att gifta sig med förövaren, för att dölja skammen. Om flickan kan gifta sig behöver familjen inte straffa henne. Förövaren kan också vara benägen att gifta sig med flickan eller kvinnan för att undvika straff.¹⁰² Våldtäkt ger ett minimistraff på fem års fängelse och kan resultera i dödsstraff om förövaren är en släkting till kvinnan. Däremot kan förövaren frigges om han gifter sig med offret. Om förövaren skiljer sig från kvinnan utan rimlig ursäkt inom tre år efter giftermålet kan han åtalas igen. Efter tre år har han rätt att skilja sig från henne. Samtliga uppgiftslämnare har påpekat att treårsregeln inte alltid tillämpas

¹⁰¹ Flera rapporter nämner fall där kvinnan har mördats trots att familjen skrivit på avtalet. Se *Home Office, Country of Origin Information –Iraq, 2009*, s. 167. Se även *UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker 2009*, s. 195. Se vidare *Amnesty International, Hope and Fear –Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq, 2009*, s. 36-37.

¹⁰² Se artikel 398 i den irakiska brottslagen. Se även *UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Iraqi Asylum-Seeker 2009*: "In the case of rape, a woman may be obliged by her family to marry the perpetrator. In case which she had initially rejected a forced marriage by her family, she may have to agree to that marriage to avoid an 'honor-crime'", s. 158. För att läsa vidare om exempel se även *Amnesty International, Hope and Fear –Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq, 2009*, s. 33.

och att förövarna ofta hittar sätt att skilja sig från kvinnorna eller tvingar kvinnorna att acceptera att de tar ytterligare en fru.

4.9. Sammanfattning

De senaste åren har sett framsteg i hur den kurdiska regeringen, parlamentet, frivilligorganisationer och media har uppmärksammat frågan om våld mot kvinnor i allmänhet och hedersrelaterat våld i synnerhet.

Trots dessa insatser förekommer hedersrelaterat våld och mord i alla tre provinser. Majoriteten av offren för hedersrelaterat våld är kvinnor och flickor, detta eftersom kvinnan anses bära familjens heder. Om kvinnan, genom sitt verkliga eller uppfattade beteende, kränker familjen eller släktens heder kan hon vara ett potentiellt offer för hedersrelaterat våld eller mord. Verkliga eller uppfattade utomäktenskapliga relationer (alla relationer utanför äktenskapet, antingen innan, under eller efter äktenskapet eller när kvinnan blir änka) är främsta orsaken till hedersrelaterat våld eller mord. Hennes far, bror, manliga kusiner eller make är de vanligaste förövarna. Kvinnor kan också vara involverade i planering och genomförande av hedersrelaterat våld eller mord.

Män kan också vara offer för hedersrelaterat våld men är det i mindre utsträckning än kvinnor. Den vanligaste orsaken bakom hedersrelaterat våld riktat mot män är när en man rymmer med en kvinna eller har ett förhållande med en kvinna som sedan upptäcks. I sådana fall bestämmer kvinnans familj ofta att döda henne och mannens familj att döda honom. Trots att det sker i mindre utsträckning kan det även förekomma att män är offer utan samband med mord på kvinnan.

Hedersrelaterat våld och mord förekommer oberoende av religion, härkomst, etnicitet, klass eller utbildningsnivå. Däremot förekommer hedersrelaterat våld och mord i högre grad på landsbygden än i städer, enligt uppgiftslämnarna. Det finns ingen gedigen officiell statistik om förekomsten av hedersrelaterat våld och mord. Den officiella statistiken omfattar allt våld mot kvinnor utan att särskilja orsaken för våldet eller den geografiska förekomsten. Det finns därför ingen statistik över hur många hedersrelaterade mord och anmälningar om hedersrelaterat våld eller mord som finns.

Till skillnad från övriga landet har hedersrelaterat mord jämförts med vanligt mord i de tre kurdiska provinserna i norra Irak. Det finns däremot inte någon statistik kring tillämpningen av lagen. Rättstillämpningen förblir problematisk, enligt flera uppgiftslämnare. Lagändringen innebär inte att domarens synsätt eller värderingar, som oftast speglar samhällets värderingar kring sexualitet och könsmaktstrukturer, har ändrats. Dessutom har domarna inte fått någon kompetensutveckling kring lagändringen eller i mänskliga rättigheter och genusfrågor.

De politiska partierna och stammarna har, enligt samtliga uppgiftslämnare fortfarande inflytande på rätten. Dessutom är den informella rätten fortfarande stark i vissa områden på landsbygden där kvinnorna blir straffade eller bortgifta för att lösa hedersproblematiken. Man kan även slippa straff genom att flytta till ett annat område i Irak, som t.ex. Kirkuk, där den irakiska förmildrande lagen gäller. Mildare straff för

hedersrelaterat våld eller mord kan utdömas om den anklagade förklarar sig ha agerat med "hedersrelaterade motiv".

Det är mycket svårt för kvinnor som flyr från sina familjer att gömma sig genom att flytta till ett annat område eller en stad. Uppgiftslämnarna bekräftar att det är lätt för familjen att ta reda på var kvinnan befinner sig. Det enda sättet att få skydd för en kvinna som rymmer från sin familj är att vända sig till polisen eller få plats på en kvinnojour.

Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor inom polisväsendet (i Dohuk, Irbil och Sulemaniya) har gradvis förbättrat kvinnors möjlighet att få tillgång till skydd i större städer men skyddet förblir mycket begränsat på landsbygden. Det finns nio statliga och icke-statliga kvinnojourer och –härbärgen i Dohuk, Irbil, Amedia och Sulemaniya för de kvinnor som inte kan återvända till sina familjer. Dessa kvinnojourer erbjuder olika sorters tjänster och har olika kapacitet. Kvinnojourernas belägenhet samt dess personal är alltför lätta att lokalisera, enligt uppgiftslämnare, och säkerheten på kvinnojourerna förblir bristfällig.

Skyddet som erbjuds på kvinnojourer bedöms som temporärt. I de fall då medlingen mysslyckas saknas långsiktiga lösningar. Det finns fortfarande inget system där myndigheter kan erbjuda skyddat boende och identitet för att garantera skydd efter att kvinnorna kommer ut från kvinnojouren. Det finns flera fall som myndigheterna inte kan lösa och där kvinnorna skickas utomlands för att få effektivt och långsiktigt skydd. Möjligheter för kvinnor att bo själva i de tre kurdiska provinser är mycket begränsade, om inte obefintliga.

Både polisen i direktoraten och frivilligorganisationerna medlar mellan flickan/kvinnan och familjen. Medlingen resulterar i stor utsträckning antingen i kvinnans återvändande till familjen eller i äktenskap. För att kvinnan ska återvända till familjen måste familjen skriva på ett avtal där de garanterar att inte skada kvinnan vid återkomst till familjen. Avtalet är dock inte någon garanti för kvinnan. Det förekommer att familjen mördar kvinnan vid hemkomsten trots att man har skrivit på avtalet. Det förekommer även att flickorna eller kvinnorna hamnar i en svår situation med frihetsberövande och kränkningar när de kommer tillbaka till sin familj.

5. Källor

Libanon

OCHCR Regional Office Beirut
Human Development Center
Committee for the Follow-Up on Women's Issues (CFUWI)
KAFA (Enough) Violence and Exploitation
Advokat som arbetar med familjerätt

Syrien

Nissa Souriya Syrian Women
En advokat som företräder kvinnor som har varit utsatta för hedersrelaterat våld
En journalist som har gjort TV program om hedersrelaterat våld
Association for Women's Role Development
Sisters of the Good Shepard
UNHCR
Islamic Center

Norra Irak

Dohuk

Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor
Harikar
Department Social Affairs
Diakonia

Irbil

Premiärministerns rådgivare om Sociala frågor
Justitieministern
Khatuzeen
Women Empowerment Organization
Utrikesdepartementet
Idrotts- och ungdomsministern
Ministern för mänskliga rättigheter
Utskottet för försvar av kvinnors rättigheter i det kurdiska parlamentet
Representanter för minoriteter i det kurdiska parlamentet
Forskare inom Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor

Suleymaniya

Domare
Advokat
Guvernör i Sulemaniya
Women Union
Women Committee in the Council of the Governorate
Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor
Åklagare och målsägandebiträde
Asaish

Democracy & HR Development Center (DHDC)
Kvinnoaktivist
Direktoratet för mänskliga rättigheter
Norska folkehjälpen
Två domare från appellationsdomstolen i Sulemaniya

Bilaga I

Tabell A. General Statistics about Violence against Women in Kurdistan during 2008¹⁰³

	Irbil	Sulemaniya	Dohuk	Total number
Killing	52	43	22	117
Burning	159	118	56	333
Claims	1201	1274	366	2841
Solved Cases	546	162	309	1017
Unsolved cases	573	964	186	1723
Causes passed judgement	46	44	9	99

¹⁰³ Tabellen ovan tillhandahölls delegationen av ministern för mänskliga rättigheter. Statistiken är hämtad från utskottet för uppföljning av våld mot kvinnor.

Tabell B. A Statistic Table of Violence against Women Crimes in Dohuk Province (2008)¹⁰⁴

Total	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Month Subject	No.
13	2	1	1	2	1	1	1	3	1	0	0	0	Murder	1
28	3	2	1	4	1	2	8	3	1	1	0	2	Suicide	2
18														
Residue														
52	11	9	4	8	5	3	6	3	1	0	1	1	Burning	3
7														
Residue														
394	31	60	28	53	45	40	54	35	18	15	8	7	Complaint	4
8	1	2	0	0	2	1	1	1	0	0	0	0	Sexual Violence	5
	48	74	34	67	54	47	70	45	16	16	9	10	Total	
495													Totality	

¹⁰⁴ Tabellen ovan tillhandahålls delegationen av Direktoratet för förebyggande och uppföljning av våld mot kvinnor i Dohuk.